

Čo si myslia mladí?

**Analýza dotazníkového prieskumu
medzi stredoškólákmi**

Elena Gallo Kriglerová | Alena Holka Chudžíková

2021

Obsah

ÚVOD A METODOLÓGIA	3
HLAS MLADÝCH ĽUDÍ V SPOLOČNOSTI NA SLOVENSKU	4
NAKOľKO SÚ MLADÍ ZAPÁJANÍ DO ROZHODOVANIA?	7
VNÍMANIE SÚČASNÉHO SVETA A SITUÁCIE MLADÝCH ĽUDÍ V ŇOM	11
SOCIÁLNE SIETE A ICH VPLYV NA ŽIVOT MLADÝCH ĽUDÍ	13
DOPADY PANDÉMIE NA STREDOŠKOLÁKOV	16
VZDELÁVACÍ SYSTÉM A MLADÍ ĽUDIA	19
PLÁNY MLADÝCH ĽUDÍ DO BUDÚCNOSTI	27
SPOKOJNOSŤ SO ŽIVOTOM	35
SOCIÁLNE VYLÚČENIE – OSOBNÉ SKÚSENOSTI A VNÍMANIE TÉMY	36
DOBROVOLŇNÍCTVO	39
ZÁVER	43
ODPORÚČANIA	47

ÚVOD A METODOLÓGIA

V období december – marec 2021 Centrum pre výskum etnicity a kultúry realizovalo pre organizáciu IUVENTA kvantitatívny dotazníkový výskum zameraný na rôzne aspekty života mladých ľudí v súčasnej spoločnosti. Výskum bol zameraný na lepšie poznanie súčasnej situácie a názorov mladých ľudí, zároveň slúži ako jeden z podkladových vstupov pre tvorbu Stratégie pre mládež.

Kvantitatívny výskum bol členený do viacerých dimenzií a okruhov skúmania, ktoré by mali vytvoriť ucelený obraz o kľúčových témach, ktorými mladí ľudia v súčasnosti žijú. Tieto dimenzie sa týkajú jednak objektívnej situácie, v ktorej mladí ľudia žijú, ale aj ich názorov na súčasné fenomény, posúdenie vlastných možností a príležitostí realizovať svoje potreby v súčasnej spoločnosti. Zároveň v ňom sledujeme aj ich očakávania do budúcnosti.

Pri tvorbe jednotlivých dimenzií sme vychádzali jednak z existujúcej Stratégie pre mládež na roky 2014 – 2020, ale aj z Európskych cieľov pre mladých (European Goals for Youth), aby sme reagovali nielen na realitu prostredia Slovenskej republiky, ale aj na diskusiu a kontext prebiehajúci na úrovni Európskej únie. Cieľom teda bolo vytvoriť podklad pre navrhovanie takých politík, ktoré oba tieto kontexty budú brať do úvahy a reagovať na ne.

Nasledujúca analýza poskytuje názory mladých ľudí na viaceré témy. V prvom rade sa zameriavame na Hlas mladých v súčasnej spoločnosti, teda na to, ako dôležitá je participácia v ich životoch, či majú na ňu dostatok priestoru a či sú zapájaní do rozhodovania.

Druhou témou je oblasť súčasných spoločenských výziev, akými sú narastajúca globalizácia, klimatické zmeny, či zrýchľujúca sa doba a vytváranie tlaku na mladých ľudí. Zameriavame sa aj na používanie sociálnych sietí v súčasnosti a na dopad pandémie na súčasný život mladých.

V samostatnej kapitole analyzujeme názory mladých na súčasný vzdelávací systém a oblasť neformálneho vzdelávania, či voľnočasových aktivít. Analyzujeme, nakoľko považujú mladí ľudia súčasný vzdelávací systém za kvalitný a ktoré jeho aspekty (ne)pripravujú mladých na život v budúcnosti. Sledujeme aj občiansku angažovanosť mladých a ochotu zapájať sa do rôznych aktivít, prípadne prekážky, ktoré im v tejto angažovanosti bránia.

Po analýze vzdelávacieho systému sa zameriavame na plány do budúcnosti a budúce uplatnenie na trhu práce.

Vo výskume sme sledovali aj tému sociálneho vylúčenia, teda to, nakoľko sa mladí cítia byť zapojení do svojich rovesníckych skupín a nakoľko túto tému reflektujú vo svojich životoch. Zároveň sledujeme aj celkovú spokojnosť so svojim životom a pocity šťastia, ktoré dnes mladí pociťujú, či nepociťujú. V záverečnej časti sa venujeme aj téme využívania voľného času s dôrazom na organizované aktivity, dobrovoľníctvo a online priestor.

Kvantitatívne dáta do výskumu zbierala agentúra Focus v období 22.1 – 2.2 2021. Vzorku tvorilo 1009 stredoškolákov, ktorí študujú na rôznych typov stredných škôl. Vzorka bola reprezentatívna vzhľadom na pohlavie, regionálne rozdelenie, veľkosť sídla, kde mladí žijú.

HLAS MLADÝCH ĽUDÍ V SPOLOČNOSTI NA SLOVENSKU

Participácia mladých ľudí na fungovaní spoločnosti a to, či majú v spoločnosti dostatočný hlas, je témou, ktorá začala v poslednej dobe rezonovať čoraz viac aj pri prípravách rôznych politík a strategických dokumentov. Na zapájanie mladých ľudí do rozhodovania nás ako Slovenskú republiku vyzývajú aj rôzne európske či medzinárodné inštitúcie.

Už výskum OSF z roku 2019¹ priniesol prvé indikatívne zistenia, že mladí ľudia necítia, že by ich dospelí dostatočne počúvali a ich hlas brali do úvahy, a to či už na úrovni rodiny, školy alebo v širšej komunite.

Preto sme sa na túto tému pozreli podrobnejšie aj v našom výskume a zamerali sme sa na to, nakoľko si mladí ľudia myslia, že na ich hlase dospelým záleží, a zároveň, či oni sami seba považujú za „relevantných hráčov“, teda či si myslia, že sú dostatočne zrelí na rozhodovanie.

Mladí ľudia sa cítia nevypočutí, dospelí si podľa nich robia vždy po svojom

Ukazuje sa, že hlas mladých skutočne vo veľkej miere podceňujeme a mladí ľudia to vnímajú negatívne. Nasledujúca tabuľka ukazuje, že väčšina mladých ľudí vníma pomerne negatívne to, aké postavenie v spoločnosti v súčasnosti majú.

Tabuľka 1: Aký je váš názor na to, ako sú v našej spoločnosti mladí ľudia vnímaní dospelými?

Nasledujúci výrok je:	Úplne pravdivý	Skôr pravdivý	Skôr nepravdivý	Úplne nepravdivý	Neviem
V našej spoločnosti sú mladí ľudia dostatočne vypočutí.	3,1	25,5	49,7	19,8	2,0
Dospelí si myslia, že mladí sú nezrelí na rozhodovanie.	31,1	47,5	17,0	3,4	1,0
Je jedno, aký názor majú mladí ľudia, dospelí si aj tak obvykle urobia po svojom.	32,4	50,4	14,6	2,1	0,5
Dospelí sa dostatočne zaujímajú o názory a predstavy mladých ľudí o tom, ako by mala spoločnosť fungovať.	5,2	26,0	48,7	18,4	1,8

N=1009

Ako vidno, len niečo menej ako tretina mladých si myslí, že mladí sú v našej spoločnosti dostatočne vypočutí. Pohľad dospelých na dôležitosť názorov mladých sa ukázal byť ako veľmi podceňujúci. Takmer **80% mladých ľudí** si totiž myslí, že podľa dospelých sú nezrelí na rozhodovanie a prehládajú ich názor pri rozhodovaní. Tento silný pocit prehládania sa ukázal aj pri výroku, že je jedno, čo si mladí myslia, dospelí si obvykle urobia po svojom. Mladí ľudia majú zároveň aj pomerne silný názor na tieto témy, lebo pri všetkých výrokoch sa k nim nevedelo vyjadriť len menej ako 2% mladých.

Nevypočutý hlas sa odráža aj v kritike vzdelávacieho systému

¹ https://osf.sk/wp-content/uploads/2019/07/HLAS_DETI.pdf

Zaujímavé je, že mladí ľudia, ktorí si myslia, že ich hlas v spoločnosti nie je dostatočne vypočutý, majú aj oveľa kritickejší pohľad na vzdelávací systém. Tí, ktorí ho vnímajú kriticky a tvrdia, že máme veľmi nekvalitný vzdelávací systém v porovnaní s inými krajinami, si oveľa častejšie myslia, že ich hlas je v spoločnosti nevypočutý. Podobne je to aj s tým, nakoľko si respondenti myslia, či ich vzdelávací systém dostatočne pripravuje na život v 21. storočí či na trh práce, prípadne či ich učí empatii. Mladí ľudia, ktorí dali horšie známky týmto aspektom vzdelávacieho systému (štvorku alebo päťku) zároveň štatisticky významne častejšie tvrdia, že mladí ľudia sú na Slovensku nevypočutí. To naznačuje aj predstavy o tom, že práve vzdelávací systém by mal byť jednou z inštitúcií, kde bývajú mladí zapájaní do rozhodovania.

To, či sa mladí cítia byť vypočutí nesúviselo s typom strednej školy, ktorú navštevujú. Bez ohľadu na to, či išlo o gymnazistov, konzervatoristov alebo študentov stredných odborných škôl, všetci vnímali svoj hlas v spoločnosti v podstate rovnako, podobne to bolo aj v prípade jednotlivých ročníkov. Rolu nehralo ani to, či išlo o chlapcov alebo dievčatá, prípadne či žijú v meste alebo na vidieku. Zdá sa, že tento názor je rovnomerne reprezentovaný vo veľmi rozmanitých prostrediach, v ktorých mladí ľudia žijú. Nepochybne to možno do istej miery pripísať aj obdobiu dospievania a vymedzovaniu sa voči dospelým a ich kritiky. To by bolo najefektívnejšie overiť kvalitatívnym výskumom.

Ukazuje sa, že najkritickejší voči miere svojho vypočutia v spoločnosti sú mladí ľudia z Bratislavského a Košického kraja, najmenej z Prešovského a Trenčianskeho. Nasledujúca tabuľka ukazuje rozdiely podľa jednotlivých krajov

Tabuľka 2: Hodnotenie výroku „V našej spoločnosti sú mladí ľudia dostatočne vypočutí“ podľa kraja (v %)

Kraj	Úplne alebo skôr pravdivý výrok	Úplne alebo skôr nepravdivý výrok	Neviem
Bratislavský	23,7	76,4	0
Trnavský	30,2	69,8	0
Trenčiansky	29,8	60,7	0
Nitriansky	26,1	72	9,6
Žilinský	27,1	72,1	0,7
Banskobystrický	28,6	68,9	2,5
Prešovský	38,7	60,2	1,1
Košický	21	77,3	1,8

N=1009

Stredoškóľáci sa cítia zrelí na rozhodovanie, avšak sú zapájaní len zriedka

Jedna téma je, či sú mladí ľudia dostatočne vypočutí, teda ako vnímajú svoj hlas z pohľadu dospelých. Dôležité však je aj to, ako vnímajú samých seba, teda či si myslia, že mladí ľudia sú zrelí na rozhodovanie a či by ich spoločnosť teda mala viac počúvať. Aj v tomto prípade sa ukázal pomerne silný postoj, ktorý vyjadruje, že sa považujú za zrelých a myslia si, že ich hlas by mal byť jednoznačne oveľa viac v spoločnosti vypočutý. Tento názor bol reprezentovaný viacerými výroky v nasledujúcej tabuľke. Ukazuje sa zároveň, že so silou názoru ide ruka v ruku aj ich konzistentnosť:

Tabuľka 3: Nakoľko sa mladí cítia byť zrelými na rozhodovanie (v %)

	Úplne pravdivý	Skôr pravdivý	Skôr nepravdivý	Úplne nepravdivý	Neviem
Mladí ľudia sú dostatočne zrelí na to, aby sa podieľali na rozhodnutiach o veciach, ktoré sa ich týkajú.	24,7	55,6	15,0	1,9	2,9
Mladí ľudia by sa mali venovať učeniu a svojim koníčkom, na rozhodovanie o dôležitých spoločenských veciach budú mať čas, keď budú dospelí.	14,1	38,1	38,4	8,3	1,2
Myslím, že mladí ľudia by sa mali viac zaujímať o svet okolo seba a byť aktívnymi občanmi.	26,3	58,1	11,9	1,8	2,0
Mladí ľudia nedokážu ešte dostatočne zodpovedne posúdiť dôležité veci, mali by to nechať na dospelých.	5,0	28,9	46,3	17,3	2,5
Spoločnosť by mala mladých ľudí viac počúvať, náš hlas v spoločnosti je tiež dôležitý.	37,3	53,3	6,3	1,3	1,8

N=1009

Podobne ako v prípade názorov na to, či je hlas mladých v spoločnosti dostatočne vypočutý, aj v tomto prípade si približne 80% stredoškolákov myslelo, že sú dostatočne zrelí na to, aby sa vyjadrovali k veciam, ktoré sa ich týkajú. **Dokonca viac ako 90% z nich povedalo, že by ich spoločnosť mala viac počúvať, pretože ich hlas je v nej dôležitý.** To je pomerne jasný signál aj smerom k tvorcom verejných politík, aj do radov rodičov, učiteľov, politickej sféry či iných inštitúcií, ktoré nastavujú politiky pre budúcnosť krajiny. Istú kritiku do vlastných radov možno badať pri výroku, že mladí ľudia by mali byť aktívnejší a viac sa zaujímať o svet okolo seba.

Na rozdiel od vnímania toho, či sú mladí dostatočne vypočutí, zhodnotenie vlastnej zrelosti rozhodovania nesúvisí u mladých ľudí s tým, ako hodnotia vzdelávací systém, či sú aj sami aktívni, alebo či sa sami zapájajú do dobrovoľníckych aktivít (tým sa budeme venovať neskôr). Zdá sa preto, že na deklaratívnej úrovni sa mladí cítia byť zrelí, avšak tento postoj sa nepretavuje do vlastnej občianskej angažovanosti. To môže byť dané aj nedostatočnými podmienkami či rezignáciou (ako ukazuje výrok „je jedno, čo si mladí myslia, dospelí si aj tak urobia po svojom“ – s ktorým súhlasilo viac ako 80% mladých).

Optimistickí mladí ľudia, ktorí vidia svoju budúcnosť a pracovnú kariéru pozitívne a tešia sa na ňu, sú tými, ktorí častejšie tvrdia, že mladí ľudia sú zrelí na rozhodovanie. Z tých, čo sa o svoju pracovnú budúcnosť obávajú, je takmer 40% tých, ktorí si myslia, že mladí sú na rozhodovanie nezrelí. Naopak, z optimistov ohľadom budúcnosti si len necelých 15% myslelo, že mladí ľudia sú na rozhodovanie nezrelí.

Podobne je to aj so subjektívnym vnímaním vlastného šťastia a spokojnosti so životom. Tí spokojnejší a šťastnejší si štatisticky významne častejšie myslia, že mladí sú zrelí

na rozhodovanie. Ide teda zrejme o sebedomejšiu časť stredoškolskej populácie, ktorá sa díva dopredu s optimizmom. Typ strednej školy, pohlavie, ani kraj, z ktorého pochádzajú, na tento postoj nemá podľa štatistickej analýzy vplyv. Celkom pochopiteľne však takýto postoj ovplyvňuje vek, resp. ročník, ktorý mladí ľudia navštevujú. Čím boli starší, tým častejšie sa považovali za zreľých na rozhodovanie.

Ak sa pozrieme na tých, ktorí nesúhlasia s výrokom, že mladí by sa mali skôr venovať svojim koníčkom a na rozhodovanie budú mať čas v dospelosti, ide skôr o stredoškolákov, ktorí hodnotia vzdelávací systém negatívne (dávajú horšie známky aspektom vzdelávania, akými sú učenie empatii a rešpektu, riešenie konfliktov či príprava na život v 21. storočí).

Nakoľko sú mladí zapájaní do rozhodovania?

V predchádzajúcich častiach sme sa zameriavali skôr na postoje mladých a ich vnímanie svojho hlasu v spoločnosti. V nasledujúcich častiach sa zameriame viac na to, do akej miery bývajú mladí ľudia aj skutočne zapájaní do rozhodovania na rôznych úrovniach – od rodiny, cez školu až po komunitu.

Rodičia sa s deťmi radia, nie vždy však rozhodujú spoločne

Odpovede na otázku o tom, ako sa obvykle realizujú rozhodnutia v rodine, sa rozptýlili medzi stredoškolákmi celkom rovnomerne. Približne pätinu z nich rodičia nielen vypočujú, ale aj zapoja do rozhodovania a tieto rozhodnutia sa dejú spoločne. Tretina síce mladých ľudí zapája, avšak finálne rozhodnutia robia rodičia. Zaujímavé je, že len 6% mladých ľudí povedalo, že rodičia robia všetky rozhodnutia za nich.

Tabuľka 4: Miera, do akej rodičia zapájajú mladých ľudí do rozhodnutí (v %)

Áno, zapájajú ma a rozhodnutia robíme obvykle spoločne	21,0
Obvykle sa o tom rozprávame spolu celá rodina, finálne rozhodnutia ale vždy robia rodičia	33,3
Zapájajú ma len do niektorých typov rozhodnutí, obvykle tých, ktoré nie sú príliš dôležité	19,3
Zapájajú ma len do rozhodnutí, ktoré sa týkajú vyslovene mňa	20,0
Rodičia robia takmer všetky rozhodnutia za mňa	6,2
nevie (nečítaná možnosť)	0,1

N=1009



O to zaujímavejšie je sledovať, ktorí mladí ľudia bývajú zapájaní do rozhodovania na úrovni rodiny a ktorí menej. Konzistentnosť v názoroch mladých ľudí sa ukázala v tom, že do rozhodovania na úrovni rodiny sú častejšie zapájaní mladí, ktorí si zároveň aj myslia, že mladí ľudia sú v našej spoločnosti vypočutí. Podobne je to aj v prípade názoru, že mladí ľudia sú zrelí na rozhodovanie. Oveľa častejšie tento výrok uvádzali tí, ktorých rodičia v nejakej podobe zapájajú do rozhodovania alebo ich aspoň vypočujú. To ukazuje, aký dôležitý vplyv na sebavedomie mladých ľudí a na presvedčenie o dôležitosti vlastného hlasu má rodina. Negatívnym zistením je to, že zapájanie do rozhodovania v rodine nemá žiaden vplyv na to, či sa mladí zapájajú do dobrovoľníckych aktivít alebo nie.

Ďalšie charakteristiky sa však už ako štatisticky významné neukázali. Nie sú rozdiely medzi zapájaním chlapcov a dievčat, či mladých na istom type strednej školy. Nemožno ani povedať, že by boli do rozhodovania zapájaní mladí skôr vo väčších mestách ako na vidieku, kde možno predpokladať viac tradičnejší prístup rodičov. Zdá sa, že takéto tradičné delenia už prestávajú v spoločnosti fungovať. Pochopiteľne bývajú do rozhodovania zapájaní skôr starší žiaci (študenti štvrtých a piatych ročníkov výrazne častejšie, ako prvých).

V škole sú žiaci zapájaní len do menej dôležitých rozhodnutí

Kvalitatívny výskum OSF z roku 2019, ale aj rôzne diskusie s mladými ľuďmi na tému participácie poukazujú na to, že v školách stále ešte panuje pomerne hierarchický systém rozhodovania. Žiaci alebo študenti nebývajú obvykle zapájaní do rozhodovania a aj žiacke školské rady či študentské parlamenty sú skôr formálnou inštitúciou, než skutočným rozhodovacím orgánom. Mladí ľudia často hovoria, že ak bývajú zapájaní do rozhodovania na úrovni školy, často ide len o veci, ktoré v skutočnosti nie sú dôležité a na beh školy nemajú prakticky žiaden vplyv. Učitelia či vedenie školy im vymedzuje len priestor, ktorý ich takpovediac „nebolí“ (napríklad mimovyučovacie aktivity, výlety, výzdoba tried a podobne). To odráža potom aj pocit, že na názore študentov v skutočnosti nezáleží, čo sme už v texte niekoľkokrát spomenuli.

Tabuľka 5: Do akej miery vás zapája vedenie školy, či učitelia do rozhodovania?

	Vždy	Často	Niekedy	Zriedka	Nikdy	Neviem
Obsah vzdelávania – čo sa budete v škole učiť	2,7	9,1	18,5	23,8	45,1	0,8
Pravidlá v škole – obliekanie, používanie mobilov, formy trávenia prestávok a pod	4,0	13,2	26,8	31,4	24,3	0,4
Školské výlety, školské plesy a iné aktivity mimo vyučovania	10,3	35,7	33,1	15,6	4,6	0,8
Zapájanie sa do rôznych školských projektov	11,3	38,6	32,2	13,4	3,8	0,8
Riešenie konfliktov v triede či v škole	10,5	31,8	34,9	16,3	5,6	1,0

N=1009

Uvedená tabuľka predchádzajúce zistenia z kvalitatívnych výskumov do veľkej miery potvrdzuje. Čím ide o nedôležitejšie, resp. menej závažné typy rozhodnutí (školské výlety, projekty, plesy), tým bývajú žiaci zapájaní častejšie. Do týchto typov rozhodnutí je „aspoň niekedy“ zapájaných takmer 80% študentov.

Avšak do toho, čo sa žiaci budú učiť, je aspoň niekedy zapájaná necelá tretina študentov, pričom **45%** do týchto rozhodnutí nie je zapájaných **nikdy**.

V podstate žiaden faktor, či už typ školy, veľkosť sídla, výška ročníka, či región nemajú vplyv na to, či sú mladí ľudia do rozhodovania v škole zapájaní. Zdá sa, že miera (ne)zapájania je charakteristická pre samotný vzdelávací systém a tým pádom úplne rovnomerne rozložená v rôznych prostrediach. Je preto možno predpokladať, že ide skôr o individuálne charakteristiky učiteľov alebo vedenia škôl, ktoré rozhodujú o tom, či budú mladí ľudia do rozhodovania zapojení alebo nie.

Mladých sa nikto nepýta na názory v rozhodovaní na úrovni komunity, mnohých to ani nezaujíma

Treťou úrovňou popri rodine a škole, kde môže dochádzať k zapájaniu mladých ľudí, je úroveň komunity. Viaceré samosprávy už začali vytvárať participatívne orgány, kde zapájajú aj mladých ľudí, stále je to však ešte ojedinelý jav. Aj stredoškóľáci v našom výskume majú len veľmi sporadické skúsenosti s takýmto zapájaním. Takmer 40% stredoškóľakov ostáva občiansky pasívna. Nevedia, že sa takéto rozhodnutia robia a ani sa o ne nezaujímajú. Polovica respondentov vo výskume uviedla, že vedia, že sa takéto rozhodnutia na úrovni miest či obcí robia, **ale nikdy sa ich nikto na názor nepýtal**. Len 4% z nich takúto možnosť dostala a využila. Takmer 10% ju dostalo a nevyužilo.

Tabuľka 6: Zapájanie mladých ľudí do rozhodovania na úrovni komunity

Vôbec neviem, že sa tieto rozhodnutia robili, ani sa o takéto veci nezaujímam	38,8
Viem, že sa také rozhodnutia robili, ale nikto sa ma nepýtal na môj názor	46,3
Mal/a som možnosť sa k týmto témam vyjadriť, ale nevyužil/a som to	9,1
Mal/a som možnosť sa k týmto témam vyjadriť a aj som to urobil/a	4,3
Nevie (nečítaná možnosť)	1,6

N=1009

Jediným faktorom, ktorý sa ukázal byť štatisticky signifikantný, je ročník, ktorý stredoškóľáci navštevujú. Ani typ školy, ani pohlavie či región (mesto/vidiek) nesúvisia s tým, či sú mladí ľudia zapájaní. Študenti vyšších ročníkov, najčastejšie končiacich ročníkov, vedeli o tom, že sa takéto rozhodnutia robia, avšak nikto sa na ich názor nepýtal, prípadne pýtal, a oni túto možnosť nevyužili. Z tých, čo túto možnosť využili, bolo najviac ľudí práve z vyšších ročníkov (tretí a štvrtý ročník).

Mladí sa skôr zapájajú do občianskych aktivít, ktoré organizujú iní

Nasledujúce údaje hovoria o tom, do akej miery sa mladí aktívne zapájajú do diania vo svojom okolí, ktoré by bolo možno označiť ako aktívne občianstvo. Päťina mladých ľudí niekedy v priebehu posledných dvoch rokov podpísala petíciu či pracovali ako dobrovoľníci, tretina sa zapojila do nejakej charitatívnej zbierky. Ide teda skôr o pasívnejšie formy občianskeho zapájania, kde mladí ľudia reagujú na aktivity iných inštitúcií či jednotlivcov a prispievajú tak k zlepšovaniu života v spoločnosti.

Tých, ktorí sa zapájali do občianskych aktivít výrazne aktívnejšie, teda sami organizovali demonštrácie či protesty, alebo boli členmi obecného či mestského zastupiteľstva, bolo výrazne menej. Len necelé 4% sa sami obrátili na starostu či poslancov obecných zastupiteľstiev s cieľom dosiahnuť určitú zmenu.



Tabuľka 7: Aktivity, ktoré mladí za posledné dva roky realizovali alebo sa do nich zapojili

	1=áno	2=nie	Neodpovedal
Bol som členom obecného/mestského parlamentu mladých/rady mládeže	2,4	97,5	0,1
Podpísal/a som petíciu	20,6	79,1	0,3
Zúčastnil/a som sa zasadnutia mestského zastupiteľstva	2,6	96,9	0,5
Organizoval/a som protest/demonštráciu	1,9	97,7	0,4
Zapájal/a som sa do aktivít na podporu záujmov mladých či iných skupín	14,8	84,1	1,1
Obrátil/a som sa na primátora/starostu/poslanca mestského/obecného zastupiteľstva	3,9	95,9	0,2
Zapojil/a som sa do charitatívnej zbierky	30,3	69,3	0,4
Pracoval/a som ako dobrovoľník/dobrovoľníčka	23,5	75,6	0,9

N=1009

Ak si zoberieme do úvahy predchádzajúce analýzy, kde približne polovica mladých ľudí uviedla, že ich nikto nikdy neoslovil, aby sa viac zapájali do diania a zároveň ich osobné postoje o tom, že by sa mladí ľudia mali viac zapájať a dospelí by ich mali viac počúvať, je zrejmé, že na Slovensku stále ešte **chýba systematickejšia podpora mladých ľudí pre zapájanie**.

Čo sa týka špecifických skupín mladých ľudí, ktorí sú určitým spôsobom aktívni, ukazuje sa, že napríklad v prípade podpisovania petícií sú **menej aktívnejší mladí ľudia zo stredných odborných škôl než gymnázií či iných stredných škôl**, tí, ktorí žijú skôr v mestách (najčastejšie vo väčších mestách) a žiaci vyšších, najmä končiacich ročníkov stredných škôl (čo je logické aj vzhľadom na vek, keďže mnohé petície môžu podpisovať ľudia až od 18 rokov).

To isté platí aj pre podporu aktivít pre obhajobu záujmov mladých ľudí – opäť, menej aktívni sú stredoškólači z odborných škôl, ako ukazuje tabuľka nižšie. Mesto/vidiek však v tomto prípade nezohrávajú veľkú rolu, dokonca ani ročník školy, pretože sa ukázalo, že častejšie sa takýchto aktivít zúčastňovali žiaci či študenti tretích ročníkov než končiacich.

Tabuľka 8: Zapájanie do aktivít na podporu či obhajobu záujmov mladých podľa typu školy, ktorú navštevujú

Typ školy	Áno	Nie	nevie
Gymnázium	21,5%	76,8	1,7
Stredná odborná škola	10,6%	88,5	0,8
Iný typ (konzervatórium, športová škola)	19,4%	25	0
Celkovo mladí	14,8%	84,1	1,1

Charitatívne zbierky podporili výrazne častejšie študenti gymnázií (41%) oproti študentom iných typov škôl (odborných škôl 24%). Ako najaktívnejší sa v tomto prípade ukázali stredoškólači zo Žilinského kraja (40%) a Bratislavského kraja (37%), najmenej aktívni mladí z Trnavského kraja (12%) a Prešovského kraja (25%). **Gymnazisti sú zároveň aj najaktívnejší ako dobrovoľníci** – až 34% z nich uviedlo, že niekedy pracovali ako dobrovoľníci, pri odborných školách to bolo len 17% – pripomeňme, že v celej vzorke ako dobrovoľníci pracovalo približne 23% mladých stredoškólačov.

VNÍMANIE SÚČASNÉHO SVETA A SITUÁCIE MLADÝCH ĽUDÍ V ŇOM

Na to, ako svoju životnú situáciu vnímajú stredoškólači môže vplývať aj to, ako vnímajú dnešný svet a prudké zmeny, ktoré sa v ňom dejú. Narastajúca globalizácia, rozmanitosť sveta, rozvoj technológií a tlak na individuálny výkon ovplyvňujú aj životy dnešných mladých ľudí. Preto sme sa na ne zamerali aj v našom výskume. Mladým ľuďom sme položili súbor protichodných výrokov o súčasnom svete a zaujímalo nás, ku ktorému z nich sa viac prikláňajú.

Nasledujúca tabuľka ukazuje príklady k jednotlivým témam (pozn. – pre prehľadnosť sme zlúčili varianty „veľmi sa prikláňam a skôr sa prikláňam“):

Tabuľka 9: Vnímanie celospoločenských a globálnych tém a ich vplyv na život mladých

	Príklon k A	nevie	Príklon k B	
Svet sa mení oveľa rýchlejšie ako kedysi. Pre dnešných mladých je oveľa ťažšie prispôbovať sa všetkým zmenám ako pre mladých v minulosti.	79,3	1,8	19	Život mladých je rovnaký ako kedysi, zmeny v spoločnosti sa nás príliš nedotýkajú.
Narastajúca migrácia mladým spôsobuje problémy, lebo migranti obsadzujú pracovné miesta a mladí potom musia odchádzať do zahraničia	47,5	3,7	48,8	Migrácia a globalizácia je dobrá vec. Dáva mladým množstvo príležitostí cestovať a získavať nové skúsenosti, prípadne žiť v iných krajinách.
Mladých ľudí dnes výrazne ovplyvňujú klimatické zmeny. Ohrozuje to kvalitu nášho života v budúcnosti.	67,9	3	29,1	Klimatické zmeny nie sú zásadným problémom. Ľudstvo si s nimi poradí a náš život v dospelosti to príliš neovplyvní.
Dnešní mladí trávajú priveľa času na sociálnych sieťach. Strácajú sa tak dôležité vzťahy medzi ľuďmi.	53,2	1,3	45,5	Sociálne siete sú bežnou súčasťou života. Kvalitné vzťahy môžeme mať aj v online svete

N=1009

Mladí sa obávajú rýchlo sa meniacej doby a klimatických zmien

Ako vidno z predchádzajúcej tabuľky, takmer 80% mladých ľudí sa prikláňa k výroku, že v dnešnej dobe je pre mladých ľudí oveľa ťažšie prispôbiť sa rýchlo meniacemu svetu, ako tomu bolo kedysi. Uvedomujú si teda tlak, ktorý dnešná doba vyvíja (nielen) na mladých ľudí. Tento postoj je rovnakou mierou zastúpený u rôznych skupín mladých ľudí, či už ide o to, aký typ a ročník školy navštevujú, kraj, v ktorom žijú, či veľkosť sídla. Trochu vyšší podiel mladých ľudí, ktorí cítia tento tlak je možné badať u stredoškolákov z väčších miest, aj keď rozdiel nie je príliš vysoký.

Čo sa však ukazuje ako dôležité, je to, že tento postoj sa premieta aj do pocitu celkového šťastia. Mladí ľudia, ktorí sa v súčasnosti cítia čiastočne alebo veľmi nešťastní, si oveľa častejšie mysleli, že pre mladých ľudí je v súčasnosti oveľa ťažšie prispôbiť sa zmenám, ako tomu bolo v minulosti. Tí, ktorí sa v súčasnosti cítia veľmi šťastne, sa jednoznačne k tomuto výroku prikláňali v 28% prípadov, kým tí, ktorí uviedli, že sa cítia nešťastne až v 40tich percentách. Veľmi podobne to bolo aj s celkovou spokojnosťou so svojim životom. Zdá sa teda, že dnešná rýchlo sa meniacia doba do veľkej miery ovplyvňuje aj celkový pocit šťastia a spokojnosti stredoškolákov so svojim životom.

Na tému **migrácie** nepanuje medzi mladými ľuďmi až tak jednoznačný názor. Táto téma by si vyžadovala podrobnejšie skúmanie, ale ukazuje sa, že mladí sa rozdeľujú na približne dve rovnaké polovice podľa toho, či migráciu vnímajú ako ohrozenie (napríklad pracovných miest) alebo ako dobrú vec, ktorá mladým umožňuje získavať príležitosti cestovať a získavať rôzne zručnosti. Preto je zaujímavé sledovať, u ktorých skupín mladých ľudí ktorý z postojov viac prevláda. U gymnazistov o trochu viac prevláda príklon k druhému výroku, teda že migrácia umožňuje viac príležitostí (53,6%), pričom u žiakov odborných škôl vníma migráciu ako

príležitosť 45% z nich. Ani ďalšie charakteristiky, ako pohlavie, veľkosť sídla, či miesto kde mladí žijú (mesto/vidiek), nemá na toto vnímanie veľký vplyv.

Klimatické zmeny sú ďalšou témou, ktorú stredoškólači vnímajú ako pomerne páľčivú. Možno aj pod vplyvom mládežníckych hnutí Fridays for Future a iných ekologických aktivít považuje klimatické zmeny za vážny problém do budúcnosti až 70% mladých ľudí v našom výskume oproti necelým 30% tých, ktorí si myslia, že si s nimi ľudstvo poradí a nebudú mať veľký vplyv na budúcnosť. Podobne však ako v prípade témy migrácie, veľmi podobne sa k tejto téme stavajú mladí ľudia z rôznych prostredí. Nejde teda o to, či študujú na gymnáziu či odbornej škole, bývajú v meste či na vidieku alebo študujú vyšší ročník strednej školy – prakticky vo všetkých prípadoch sa ich odpovede rovnomerne rozdelili medzi rôzne skupiny mladých ľudí. Na rozdiel od vnímania rýchlo sa meniacej doby a tlaku na mladých, obava z klimatických zmien nemá žiadnu štatisticky významnú súvislosť s tým, či sa mladí ľudia cítia šťastní alebo sú spokojní so svojim životom.

Sociálne siete a ich vplyv na život mladých ľudí

Poslednou témou, ktorej sme sa venovali v tejto časti výskumu o vnímaní súčasného sveta, je vplyv sociálnych sietí na život mladých ľudí. Na tú sme sa vo výskume pozreli podrobnejšie, sledovali sme jednak názory na používanie sociálnych sietí, ale aj ich reálne využívanie.

Podobne ako v prípade migrácie, ani v prípade vplyvu sociálnych sietí nemajú stredoškólači úplne jednoznačný názor na to, či sú pre nich skôr prínosom alebo ohrozením. Približne polovica (53%) si myslí, že mladí ľudia trávia na sociálnych sieťach priveľa času a strácajú tak možnosť vytvárať si vzťahy v offline svete. Druhá polovica (45,5%) si myslí, že to až taký problém nie je a mladí môžu mať kvalitné sociálne vzťahy aj v online svete.

Hoci rozdiely sa neukazujú podľa charakteristík ako typ školy, vek (ročník), kraj, či veľkosť sídla, jednoznačne sa preukázalo, že mladí ľudia, ktorí sa cítia šťastnejšie, vnímajú sociálne siete ako menej ohrozujúce než tí, ktorí sa v súčasnosti cítia nešťastne. Nasledujúca tabuľka ukazuje štatisticky významné rozdiely podľa miery šťastia, ktorú mladí pociťujú.

Tabuľka 10: Súhlas s výrokom „Dnešní mladí trávia priveľa času na sociálnych sieťach. Strácajú sa tak dôležité vzťahy medzi ľuďmi“ podľa miery pociťovaného šťastia

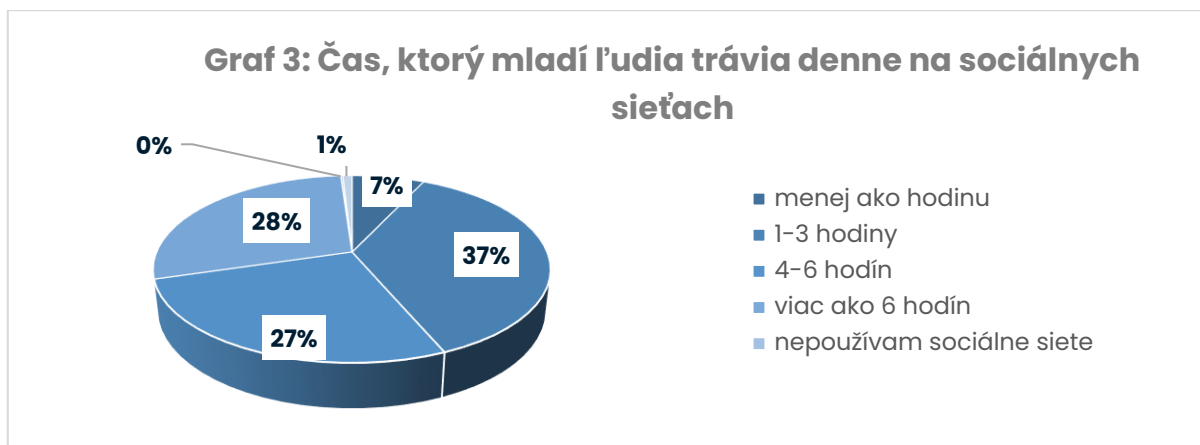
Cítim sa :	
Veľmi šťastne	41,5%
Skôr šťastne	55,1%
Tak primerane	52,5%
Nešťastne až veľmi nešťastne	62%

N=1009

Táto tabuľka ukazuje, že sociálne siete a tlak, ktorý vytvárajú v dnešnej dobe na mladých ľudí môže ovplyvňovať aj ich subjektívne pociťovanú mieru šťastia. To môže byť ovplyvnené aj súčasnou pandemickou situáciou. V čase realizácie výskumu boli stredoškólači už niekoľko mesiacov doma a ich život sa odohrával predovšetkým v online prostredí. Je preto možné predpokladať, že u tých, ktorí sa cítia nešťastní, dochádza k tomu, že cítia deficit reálnych stretnutí mimo online sveta.

Tretina mladých je na sociálnych sieťach viac ako šesť hodín denne

Výskum ukázal, že mladí ľudia trávajú online pomerne veľa času. Opäť – môže to byť výrazne ovplyvnené pandemickou situáciou, ale až tretina respondentov uviedla, že na sociálnych sieťach (teda nie za počítačom alebo na internete, do čoho by bolo možné započítať dištančné vzdelávanie) **trávajú stredoškólační viac ako šesť hodín denne. Viac ako hodinu denne** na sociálnych sieťach trávi až **92% stredoškólskej mládeže**.



To, koľko času trávajú mladí na sociálnych sieťach, nesúvisí s tým, či ide o chlapcov alebo dievčatá, ani s tým, aký typ školy, či ktorý ročník navštevujú. Približne rovnako sú na sociálnych sieťach aj mladí z mesta a vidieka, z väčších či menších miest. Zdá sa teda, že na sociálnych sieťach sú prakticky všetci a veľa.

Občiansky aktívni mladí ľudia trávajú na sociálnych sieťach menej času

Zaujímavé je, že tí, ktorí trávajú menej času na sociálnych sieťach, sú aj občiansky aktívnejší. Napríklad, do charitatívnych zbierok sa výrazne častejšie zapájali tí, ktorí uvádzali, že sú na sociálnych sieťach menej ako hodinu denne (40%), pričom len 25% tých, ktorí uviedli, že trávajú na sociálnych sieťach viac ako šesť hodín denne. Nasledujúca tabuľka uvádza rôzne typy občianskej aktivity vzhľadom na čas strávený na sociálnych sieťach.

Tabuľka 11: Čas strávený na sociálnych sieťach podľa typu občianskej aktivity

	Menej ako hodinu	1-3 hodiny	4-6 hodín	Viac ako 6 hodín
Zapájal som sa do charitatívnej zbierky	40,8%	33,1%	28,9%	25%
Pracoval som ako dobrovoľník	35,2%	26%	23%	18,8%
Zapájal som sa do aktivít na podporu mladých	18,3%	16,3%	15,9%	10,8%

Pri všetkých aktivitách je vidno nepriamu úmernosť času stráveného na sociálnych sieťach voči občianskej aktivite.

Sociálne siete sú pre mladých ľudí dobrý radca, ale zlý pán

Čas strávený na sociálnych sieťach však jednoznačne súvisí s názormi na to, čo nám sociálne siete prinášajú a čo berú. Mladým sme predložili viacero výrokov, s ktorými mali vyjadriť mieru súhlasu. Nasledujúca tabuľka ukazuje, ako to dnešní stredoškóľáci vidia.

Tabuľka 12: Vnímanie sociálnych sietí mladými ľuďmi (v %)

	Úplne súhlasím	Skôr súhlasím	Skôr nesúhlasím	Úplne nesúhlasím	Neviem	Netýka sa ma to
Sociálne siete sú veľmi dobrý nástroj, ako udržiavať vzťahy s priateľmi	33,4	52,0	10,3	2,6	0,6	1,1
Je pre mňa dôležité, koľko lajkov dostanem na svoje príspevky na sociálnych sieťach	8,5	27,4	36,8	25,9	0,4	1,1
Sociálne siete sú často zdrojom šikany od rovesníkov alebo iných ľudí	8,6	36,8	36,3	12,1	5,2	1,1
Sociálne siete mi niekedy spôsobujú úzkosť	2,6	17,2	34,6	42,5	2,0	1,1
Ak som dlhšie offline, bojím sa, že mi niečo ujde	9,1	29,8	36,3	22,7	1,0	1,1
Mladí ľudia dnes musia byť na sociálnych sieťach, inak nezapadnú a nebudú „in“	23,2	45,0	22,2	7,1	1,4	1,1

N=1009

Takmer 90% mladých ľudí si myslí, že sociálne siete sú dobrým nástrojom, ako udržiavať vzťahy s kamarátmi, ale zároveň je nevyhnutné, aby mladí ľudia na sociálnych sieťach boli, lebo inak nezapadnú medzi ostatných (68,2%). Takmer 40% mladých ľudí si myslí, že ak nebudú na sociálnych sieťach, niečo im ujde (syndróm FOMO²). **Takmer pätine z nich sociálne siete niekedy spôsobujú úzkosť.**

Tieto postoje silno súvisia s tým, koľko času mladí ľudia trávia na sociálnych sieťach. Čím je toho času viac, tým častejšie sa stotožňujú s tým, že sociálne siete sú dobrým nástrojom na udržiavanie vzťahov s priateľmi. Mladí, ktorí sa s týmto výrokom nestotožňujú, trávia na sociálnych sieťach najmenej času. S pribúdajúcim časom stráveným na sociálnych sieťach stúpa aj dôležitosť lajkov, syndrómu FOMO² a pocitu, že ak nebudú na sociálnych sieťach, nebudú in. Názor, či sú sociálne siete zdrojom šikany, je rovnomerne rozdelený medzi rôznych užívateľov sociálnych sietí a nie je štatisticky významný (všetci si myslia približne to isté).

² Syndróm FOMO – alebo aj Fear of Missing OUT, teda strach, že niečo zmeškám, alebo mi niečo ujde je téma, ktorou sa začínajú čoraz viac zaoberať psychológovia, ako jedným z faktorov pre možný vznik nelátkových závislostí, spájaných práve so sociálnymi sieťami. Viac o tomto syndróme je možné si prečítať napríklad tu: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/online-zavislosti/1229-co-je-syndrom-fomo>

Tabuľka 13: Súhlas s jednotlivými výrokmí podľa času strávenom na sociálnych sieťach

	Menej ako hodinu	1-3 hodiny	4-6 hodín	Viac ako 6 hodín
Je pre mňa dôležité, koľko dostanem lajkov	11,3%	25,7%	47,4%	45,5%
Ak som dlhšie offline, myslím si, že mi niečo ujde	7%	27,9%	53,7%	48,6%
Mladí ľudia dnes musia byť online, inak nezapadnú a nebudú „in“	38,1%	64%	73,7%	78,5

N=1009

Názory na to, že sociálne siete sú často zdrojom šikany, sa častejšie objavujú u mladých ľudí, ktorí sú občiansky aktívnejší (podpísali niekedy petíciu, zapájali sa do aktivít na podporu mladých a podobne). Títo mladí aj častejšie odpovedajú, že sociálne siete im niekedy spôsobujú úzkosť. Na druhej strane, oveľa menej pociťujú, že ak nie sú na sociálnych sieťach, tak im niečo v živote ujde. **Zdá sa preto, že občianska aktivita je dobrou prevenciou pred negatívnymi pocitmi, ktoré sa mladým často spájajú so sociálnymi sieťami, alebo ktoré na nich zažívajú.**

Tí, čo sú so svojim životom celkovo veľmi nespokojní, zároveň hovoria, že sociálne siete bývajú zdrojom šikany a niekedy im spôsobujú úzkosť. Len 15 % mladých, ktorí sa celkovo cítia šťastne, uviedlo, že im sociálne siete spôsobujú úzkosť. Avšak z tých, čo odpovedali, že sa cítia nešťastne alebo veľmi nešťastne, to bolo viac ako 50%. Zároveň, úzkosť zo sociálnych sietí pociťujú tí stredoškólači, ktorí majú pocit, že medzi svojich rovesníkov nezapadajú (43% oproti necelým 15% tých, ktorí majú pocit, že medzi rovesníkov zapadajú). Tu sa ukazuje, že sociálne siete majú nepochybne vplyv aj na celkové subjektívne prežívanie mladých ľudí a pre budúce verejné mládežnícke politiky to je veľmi silný signál.

Je to totiž oveľa dôležitejšie, ako sociodemografické charakteristiky ako pohlavie, typ školy, ktorú navštevujú, či veľkosť sídla, kde žijú. Žiadne z týchto charakteristík totiž podľa štatistickej analýzy nesúvisia s tým, ako stredoškólači sociálne siete vnímajú, používajú a aký majú na nich dopad.

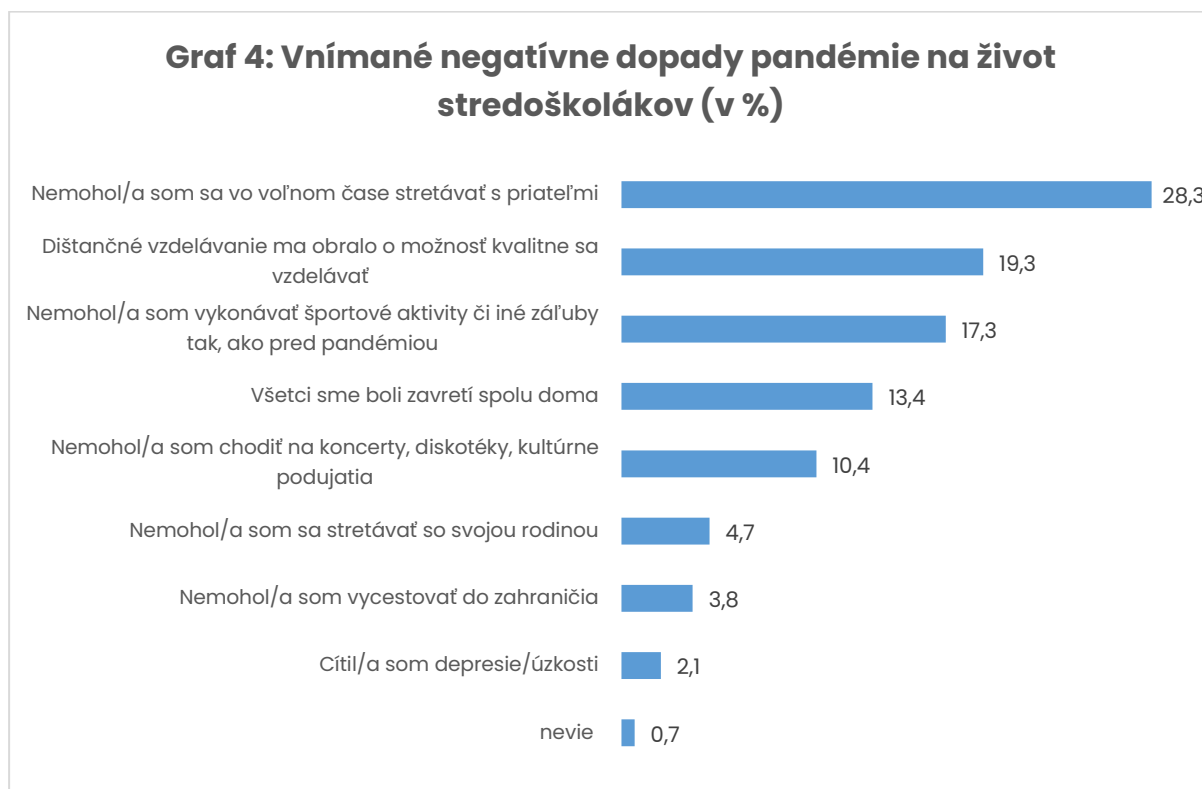
DOPADY PANDÉMIE NA STREDOŠKOLÁKOV

Čoraz častejšie sa hovorí o tom, že pandémia koronavírusu zasiahla predovšetkým mladých ľudí. V čase realizácie výskumu boli stredoškólači s malými prestávkami už 10 mesiacov doma a vzdelávali sa dištančne. Vo výskume nás preto zaujímalo, čo vnímali ako najnegatívnejšie aspekty tejto situácie a či našli v dobe pandémie na svojej situácii aj niečo pozitívne.

Mladým počas pandémie najviac chýbajú priatelia a kvalitné vzdelávanie

Z uvedených možností v dotazníku mali mladí ľudia uviesť len jednu, ktorá sa ich osobne dotkla a mala na ich život negatívny vplyv. Výsledky ukazujú, že potreba sociálneho kontaktu s rovesníkmi sa ukazuje medzi mladými ako najzásadnejšia, avšak aj téma kvality vzdelávania počas dištančnej výučby sa ukazuje ako problematická.

Tretím najčastejším negatívnym dopadom pandémie bola nemožnosť robiť bežné športové aktivity či navštevovať kultúrne podujatia.



Typ školy zohrával rolu len pri odpovediach o dištančnom vzdelávaní – jeho nízka kvalita oveľa viac trápila gymnazistov než študentov stredných odborných škôl (24,3% vs 16,8%). Celkom pochopiteľne mali obavu o kvalitu dištančného vzdelávania oveľa viac žiaci vyšších ročníkov (až štvrtina žiakov štvrtých ročníkov uviedla túto možnosť ako najviac negatívnu).

Študentov odborných škôl zas viac ako gymnazistov trápilo, že nemohli chodiť na športové podujatia, diskotéky a podobne. Ostatné aspekty boli rozdelené medzi tieto skupiny rovnomerne.

Zaujímavé rozdiely sa ukázali medzi chlapcami a dievčatami. Tie oveľa viac vnímali deficit kvalitného vzdelávania (21% dievčat a 17% chlapcov) a to, že museli byť zavreté s celou rodinou doma. To chlapcom prekážalo menej. Priatelia, kultúrne a športové aktivity chýbali dievčatám a chlapcom približne rovnako.

To, či sú respondenti z vidieka či mesta, alebo aká je finančná situácia ich rodiny, prípadne kraj nezohrávali žiadnu štatisticky významnú rolu.

Pandémia umožnila spomaliť tempo a zblížiť sa s príbuznými

Naopak, niektoré aspekty boli pre mladých ľudí aj pozitívne. Tie sa však rozčlenili medzi mladých ľudí veľmi rovnomerne a málokto výrazne vyčnievajú. Najviac respondentov označilo možnosť, že sa im podarilo spomaliť tempo a ďalších 8 % uviedlo, že žijú menej stresujúci život ako pred pandemiou. Zaujímavé zistenie je aj to, že 15% stredoškóľakov sa viac zblížilo so svojimi príbuznými. Štatistická analýza však neukázala žiadne dôležité faktory, ktoré ovplyvňovali, ako vnímali stredoškóľáci pozitívne aspekty koronavírusu.

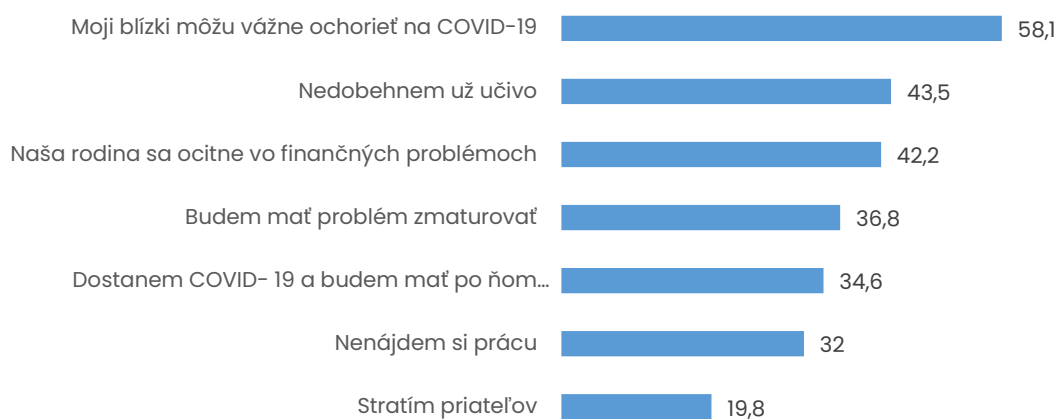
Obavy mladých ľudí spojené s pandemiou

Pandémia v mnohých ľuďoch vyvoláva rôzne obavy či úzkosť. Vo výskume sme sa preto pozreli aj na to, čoho sa v spojitosti s pandemiou najviac obávali mladí ľudia. Výsledky sumarizuje tabuľka nižšie.

Tabuľka 14: Obavy mladých ľudí v dôsledku pandémie (v %)

Nedobehnem už učivo	16,3	27,2	26,2	13,5	16,6
Budem mať problém zmaturovať	16,2	20,6	26	16,6	19,2
Nenájdem si prácu	12,6	19,4	24,2	16,6	22,9
Naša rodina sa ocitne vo finančných problémoch	17,2	25	28,5	14,6	12,4
Stratím priateľov	5,5	14,3	22,1	25,1	32,7
Dostanem COVID- 19 a budem mať po ňom zdravotné následky	13,7	20,9	31,3	17,6	15,4
Moji blízki môžu vážne ochoreť na COVID-19	29,9	28,2	23,1	11,2	6,3

Graf 6: Obavy mladých ľudí v dôsledku pandémie (v %)



Obavy o zdravie blízkych a téma vzdelávania sú najväznejšími obavami, ktoré mladí ľudia majú. Takmer 60% z nich sa veľmi alebo čiastočne obáva, že niekto z rodiny ochorie na Covid. Obavy o svoje zdravie v tomto prípade vyjadrilo oveľa menej stredoškôľakov, len o niečo viac ako tretina z nich. Obava o stratu priateľov sa vyskytovala najmenej často, čo môže byť spôsobené aj tým, že so svojimi priateľmi naďalej udržiavajú vzťahy online.

Tí, čo sa obávajú, že už nedobehnú učivo, alebo nezmaturojú, študujú rovnako na gymnáziách aj odborných školách, rozdiely medzi ich obavami neboli výrazné. Logicky sa o úspešnú maturitu obávali študenti vyšších, končiacich ročníkov. Tí, čo vyjadrili väčšie obavy sa zároveň celkovo viac obávajú o svoju pracovnú budúcnosť, že sa v živote neuplatnia. Obe obavy zároveň súvisia aj s pocitom šťastia, ktorí stredoškôľáci pociťujú. Oveľa častejšie uvádzali svoje obavy tí, ktorí sa momentálne cítia nešťastne a cítia väčšiu nespokojnosť so svojim životom. Zaujímavé zistenie je aj to, že tí, čo sa boja, že budú mať problém zmaturovať, sa najčastejšie objavovali medzi stredoškôľakmi, ktorí trávajú viac ako šesť hodín na sociálnych sieťach. Je možné preto predpokladať, že aj vysoký čas strávený na sociálnych sieťach ide na úkor vzdelávania, s čím sa môžu spájať obavy o zmaturovanie (pozn. v čase realizácie výskumu sa ešte nevedelo, že ani v roku 2021 maturity nebudú a známky sa študentom budú počítať z priemeru známok na vysvedčení).

Obavy z pandémie mladí riešia najmä s rodinou a kamarátmi

Zaujímali sme sa aj o to, čo respondenti robili, keď pociťovali z pandémie určité obavy alebo úzkosť. 40% z nich uviedlo, že takéto obavy počas pandémie vôbec nepociťovali. Ostatní najčastejšie vraveli, že sa o tom rozprávali s rodičmi (30%) či s priateľmi (18%). Približne 7% z nich si o téme niečo naštudovalo, aby sa cítili lepšie. Približne 1,5% stredoškolákov sa obrátilo na linku pomoci (či už internetovú, alebo telefonickú).

Študenti gymnázií sa častejšie o tejto téme bavili doma v rodine (38%), žiaci odborných škôl zas častejšie ako gymnazisti s kamarátmi. Tak isto aj dievčatá častejšie ako chlapci o tom hovorili doma. Chlapci zas častejšie uvádzali, že z pandémie obavy či úzkosť nemali (46% vs 34%).

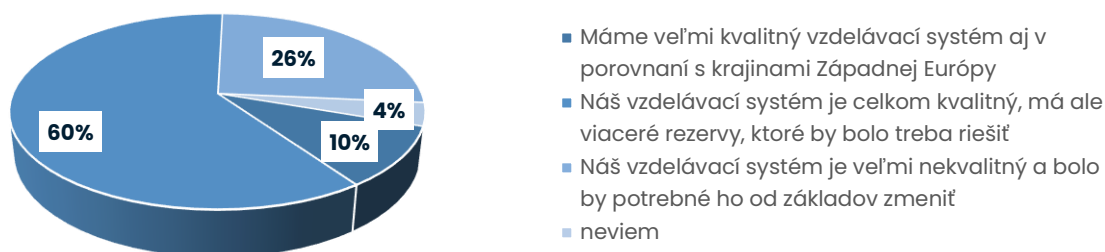
VZDELÁVACÍ SYSTÉM A MLADÍ ĽUDIA

Vzdelávací systém nie je najhorší, má však mnohé rezervy

Vzdelávací systém čoraz častejšie na Slovensku čelí kritike, že nedokáže dostatočne reagovať na potreby mladých ľudí a nedostatočne ich pripravuje na život v 21. storočí. Dlhodobu sa hovorí o potrebe jeho komplexnej reformy. Reformy vzdelávania, ktoré boli doposiaľ realizované, boli skôr len formálne a nedostatočne pripravené. Vzhľadom na to, že ide práve o mladých ľudí, ktorých sa vzdelávanie týka a aj oni by mali mať hlas v tom, ako bude vzdelávanie vyzeráť, zamerali sme sa na jeho hodnotenie aj v tomto výskume. Ako sme už uviedli v kapitole Hlas mladých ľudí, školy len vo veľmi malej miere zapájajú mladých ľudí do rozhodovania o tom, čo sa v škole deje a ak, tak len do tém, ktoré sú menej dôležité a nemajú vplyv na obsah či formy vzdelávania.

V našom výskume sme sa teda mladých ľudí opýtali, ako celkovo hodnotia vzdelávací systém. Ukazuje sa, že mladí nie sú úplne kritickí voči vzdelávaciemu systému, avšak vidia v ňom mnohé rezervy, ktoré by bolo treba do budúcnosti riešiť, aby bol skutočne kvalitný. To si myslí až 60% stredoškolákov. Len desatina ho vníma ako skutočne kvalitný aj v porovnaní s krajinami západnej Európy.

Graf 7: Hodnotenie vzdelávacieho systému mladými ľuďmi



Najkritickejšie hodnotia vzdelávací systém mladí ľudia, ktorým chýba hlas vo vzdelávaní a tí, ktorí cítia, že ich škola nepripravuje na pracovné uplatnenie

Tí mladí ľudia, ktorí vnímajú slovenský vzdelávací systém ako nekvalitný si zároveň myslia, že mladí ľudia nemajú v spoločnosti hlas a súhlasia s výrokom, že je jedno, čo si mladí myslia, dospelí si aj tak urobia po svojom.

Hodnotenie vzdelávacieho systému zároveň súvisí aj s tým, ako často bývajú mladí ľudia zapájaní do rozhodovania o tom, ako bude vzdelávanie v ich prípade prebiehať. Tí, ktorí sú aspoň niekedy zapájaní do rozhodovania o vzdelávaní, hodnotia náš vzdelávací systém výrazne lepšie ako tí, ktorí nie sú zapájaní vôbec.

Nasledujúca tabuľka ukazuje, ako mladí ľudia hodnotia vzdelávací systém podľa toho, či sú aspoň niekedy zapájaní do rozhodovania o tom, čo sa bude diať v škole. Tabuľka ukazuje jednoznačný vzťah medzi zapájaním do vzdelávania a hodnotením vzdelávania na Slovensku. Tí, čo ho hodnotia ako nekvalitný (tretí stĺpec) bývajú najmenej často aj zapájaní do rozhodovania na úrovni školy. To teda znamená, že stredoškóľáci kvalitu vzdelávania posudzujú okrem iného aj podľa toho, do akej miery majú v škole hlas.

Tabuľka 15: Hodnotenie vzdelávacieho systému podľa miery zapájania mladých ľudí do rozhodovania (v %)

Stredoškóľáci sú „aspoň niekedy“ zapájaní do rozhodovania o:	Náš vzdelávací systém je kvalitný	Je kvalitný, ale má rezervy	Je nekvalitný
Obsahu vzdelávania	36,6	31,7	25
Pravidlách v škole	48,6	46,1	37,2
Školských výletoch, pleso	82,2	82,4	71,5
Riešenia konfliktov v škole	78,2	80,9	69,5

N=1009

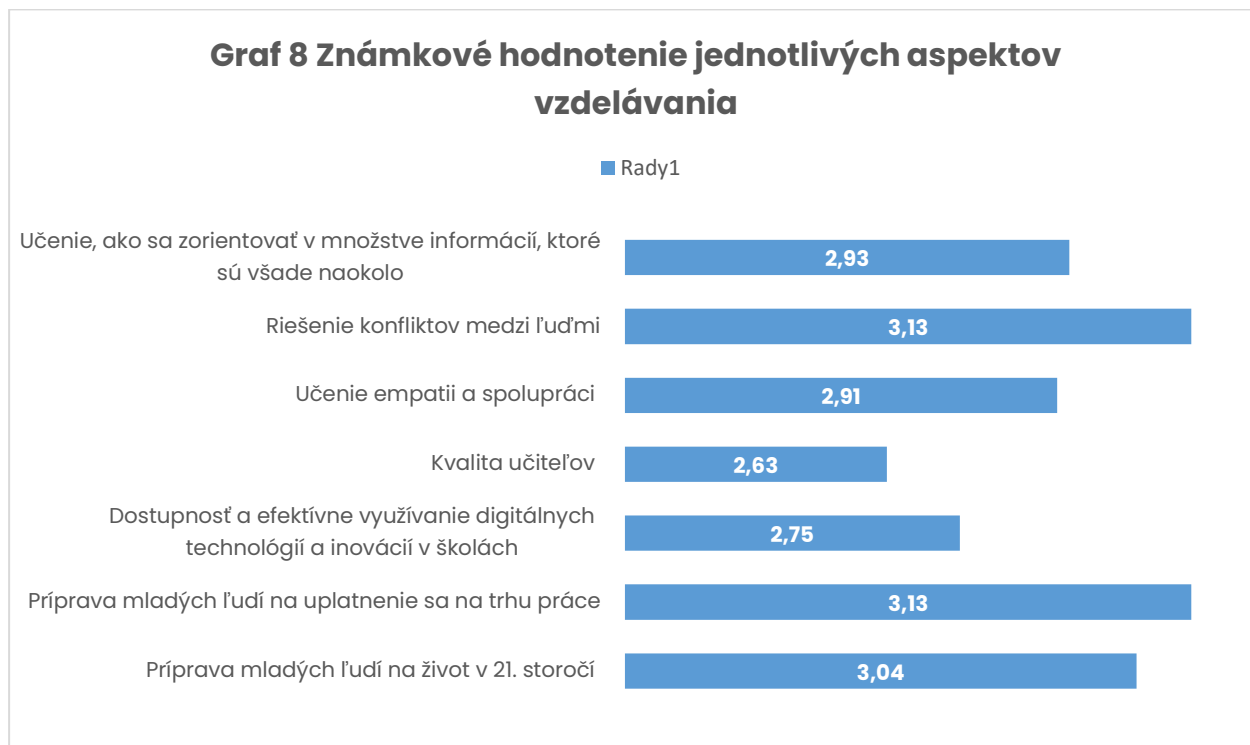
Kritickí voči vzdelávaciemu systému na Slovensku sú aj mladí ľudia, ktorí si uvedomujú širšie celospoločenské súvislosti. Tí, ktorí tvrdia, že nie je dostatočne kvalitný, majú oveľa častejšie pocit, že pre mladých je ťažké prispôbiť sa rýchlo meniacemu sa svetu, vnímajú klimatické zmeny ako ohrozenie a podobne.

Najsilnejší vzťah sa ukázal byť pri otázke, ako ich škola pripravila na to, aby sa dobre uplatnili na trhu práce. Až 72% tých, ktorí hodnotia náš vzdelávací systém ako kvalitný, si zároveň myslia, že ich škola dostatočne dobre pripravila na trh práce. V prípade kritikov vzdelávania to bolo len necelých 30%. Títo mladí sú zároveň aj veľmi skeptickí k tomu, či sa im podarí nájsť si prácu v mieste svojho bydliska a oveľa častejšie si myslia, že si budú musieť prácu hľadať v zahraničí než tí, ktorí vzdelávací systém vnímajú pozitívne. To poukazuje na to, čo od školy mladí očakávajú. Ak sa cítia na budúcnosť dobre pripravení, hodnotia vzdelávanie pozitívne.

Typ školy, pohlavie a ani navštevovaný ročník sa neukazujú byť faktormi, ktoré ovplyvňujú hodnotenie vzdelávacieho systému, rovnako ani finančné zabezpečenie rodiny, či miesto bydliska (mesto, či vidiek). Mierne rozdiely sa ukázali pri vidieckych študentoch, ktorí častejšie považovali vzdelávací systém za nekvalitný a pri študentoch, ktorí hodnotia finančnú situáciu svojej rodiny ako neuspokojivú. Tieto rozdiely však neboli natoľko výrazné ako v prípade ostatných faktorov.

Vzdelávanie by dostalo podľa stredoškólkov lepšiu trojku

Celkové hodnotenie vzdelávacieho systému je dôležité, avšak dôležité je aj vedieť, ktoré jeho aspekty vnímajú mladí ľudia ako kvalitnejšie či menej kvalitné. Preto sme nechali stredoškólkov ohodnotiť (známkou) to, nakoľko ich škola pripravuje do budúcnosti, ako ich učí empatii, riešeniu konfliktov a podobne.



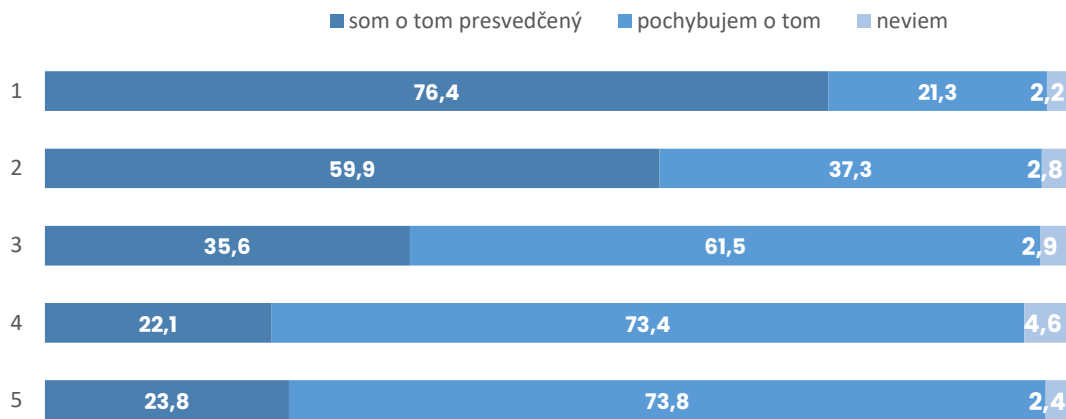
Ak sa pozrieme na jednotlivé aspekty vzdelávania, všetky dostali priemernú známku niekde okolo trojky. Najlepšie v hodnotení dopadli učiteľia, najhoršie dopadlo hodnotenie toho, ako mladých škola pripravuje na život v 21. storočí, uplatnenie na trhu práce a na riešenie konfliktov, z ktorých všetky dostali horšiu ako trojku.

Kvalitní učiteľia sú tí, ktorí nás počúvajú a pripravujú nás na budúce uplatnenie

Ak sa teda pozrieme na najlepšie a najhoršie výsledky, ukazuje sa, že kvalitu učiteľov hodnotia najlepšie stredoškólkaci, ktorí bývajú zapájaní do rozhodovania o rôznych aspektoch vzdelávania aspoň niekedy. Naopak, tí, ktorí nebývajú takto zapájaní takmer nikdy, dávali učiteľom horšie známky. To naznačuje, čo si na učiteľoch vážia a kedy ich hodnotia pozitívnejšie. Štatisticky významne dôležitý sa tento aspekt ukazuje vo všetkých formách zapájania – od ľahkých foriem, akými sú plánovanie výletov či školských plesov, až po zapájanie do rozhodovania o obsahu vzdelávania či pravidlách v škole.

Veľmi silným faktorom pre pozitívne hodnotenie učiteľov je aj to, nakoľko vnímajú, že ich škola pripravila na uplatnenie sa na trhu práce. Tí stredoškólkaci, ktorí sú presvedčení, že ich škola pripravila na budúce uplatnenie, dávajú učiteľom najčastejšie jednotku alebo dvojku. Tí, čo o tom majú pochybnosti zas trojku až päťku – prehľadne to ukazuje nasledujúci graf.

Graf 9: Hodnotenie kvality učiteľ'ov z hľadiska prípravy na trh práce (v %)



Školy nepripravujú na život v 21.storočí, ani na uplatnenie na trhu práce

Najhoršie známky dostali aspekty vzdelávania ako príprava na trh práce, na život v 21. storočí, či riešenie konfliktov. Najkritickejšie tieto aspekty hodnotia stredoškóoláci, ktorí majú pocit, že mladí ľudia dnes nemajú v spoločnosti hlas a mali by ho mať. Zároveň sú to tí, ktorí nebývajú v škole zapájaní do žiadneho rozhodovania (aj keď vzťah nie je taký silný ako v prípade učiteľ'ov). Horšími známkami tieto aspekty hodnotia aj mladí ľudia, ktorí si myslia, že nemajú veľkú šancu nájsť si prácu v mieste svojho bydliska, prípadne tí, ktorí si myslia, že si budú musieť prácu hľadať v zahraničí.

Podobne ako pri iných oblastiach, ani tu nezohráva rolu, či ide o chlapcov alebo dievčatá, na akom type školy študujú, či v ktorom ročníku. Ani mesto/vidiek sa neukazuje byť dôležitým faktorom hodnotenia vzdelávacieho systému z hľadiska uplatnenia na trhu práce, či prípravy na život v súčasnosti.

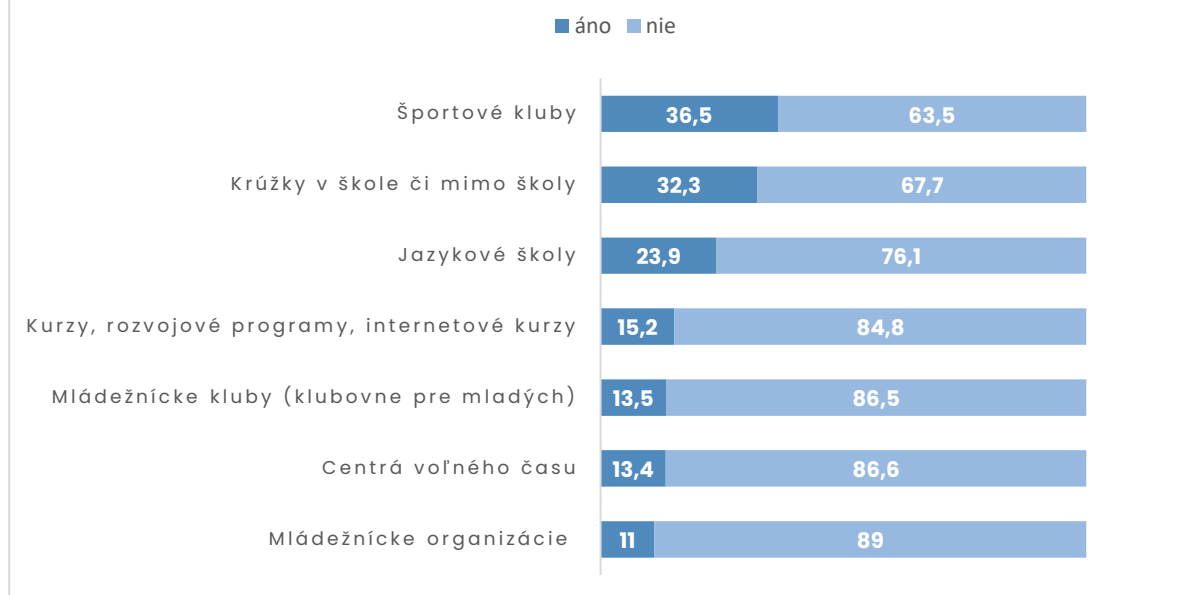
Mimo vzdelávacieho systému mladých zaujíma najmä šport a rôzne krúžky

Okrem formálneho vzdelávacieho systému na Slovensku pôsobia aj mnohé ďalšie inštitúcie, či organizácie, ktoré poskytujú mladým ľuďom možnosť získať určité vedomosti, či zručnosti.

Nasledujúci graf ukazuje, do akých aktivít sa mladí zapájajú. Ide predovšetkým o športové kluby a rôzne krúžky v škole či mimo školy, ktoré využíva niečo viac ako tretina respondentov. Jazykové školy navštevuje tiež až tretina mladých ľudí.

Pri ostatných inštitúciách, akými sú mládežnícke kluby, mládežnícke organizácie či centrá voľného času bola miera zapojenia výrazne nižšia. To však môže byť spôsobené aj tým, že medzi jednotlivými typmi organizácií mladí ľudia nevidia rozdiel, resp. nemusia presne vedieť, ako ich formálne zaradiť.

Graf 10: využívanie rôznych typov aktivít vo voľnom čase (v %)



Keďže mohli mladí ľudia vybrať viacero možností a vzájomne ich kombinovať, nevieme presne určiť, koľko mladých je úplne neaktívnych, teda nenavštevujú aktivity žiadnych z ponúkaných inštitúcií.

Preto je zaujímavé aspoň sledovať, čo sú hlavné dôvody, pre ktoré stredoškólači nenavštevujú alebo sa nezapájajú do aktivít jednotlivých inštitúcií.

To, že by jednotlivé aktivity vyslovene neboli dostupné, alebo by stredoškólači nevedeli, o aké inštitúcie ide, nie je hlavným z dôvodov na nezapájanie. Dostupnosť bola najnižšia v prípade mládežníckych organizácií a klubov, avšak v oboch prípadoch ani nie pätina respondentov uviedla, že sú nedostupné. Skôr sa ukazuje, že neponúkajú zaujímavý program (najmä centrá voľného času a krúžky v škole či mimo nej – viď tabuľka nižšie). Na druhej strane je potrebné uviesť, že v súčasnosti je financovanie centier voľného času zamerané na vekovú kategóriu do 15 rokov, čo sa odráža aj v ich ponuke. Je teda zrejmé, že sa sústreďujú skôr na mladšie deti a stredoškólakom neposkytujú širokú ponuku aktivít.

Pri športových kluboch, jazykových školách či rozvojových programoch ako najčastejší dôvod mladí uvádzali, že sú drahé, čo je výzvou pre organizátorov jednotlivých aktivít, aby uvažovali nad tým, ako možno začleniť do svojich aktivít aj mladých ľudí z nízkopríjmových rodín.

Ukazuje sa, že najvýznamnejším dôvodom neúčasti na jednotlivých typoch aktivít bolo, že mladí jednoducho o ich aktivity nemajú záujem. Kvalitatívny výskum by nám pomohol viac odhaliť, čo sa za údajným nezaujmom skrýva. V tomto výskume sme už identifikovali, že mladí ľudia trávia čoraz viac času v online prostredí (v súčasnosti aj kvôli pandémie) a ten im evidentne prináša ľahšie prístupný a rýchlejší spôsob trávenia voľného času. Výsledky mohli byť ovplyvnené aj pandemickou situáciou, pretože už takmer rok mnohé z týchto aktivít pre mladých sú ťažšie dostupné a na túto otázku sa im preto horšie odpovedalo na položené otázky. Pre metodologickú istotu by bolo dobré tieto otázky skúmať aj s určitým časovým odstupom a porovnať výsledky.

Tabuľka 16: Dôvody nevyužívania rôznych mimoškolských aktivít (v %)

	Nie sú u nás dostupné	Neviem, čo to je	Nemám o ne záujem	Neponúkajú zaujímavý program	Sú drahé	Neviem
Centrá voľného času (N=874)	12,8	1,8	61,1	20,1	2,4	1,7
Mládežnícke organizácie (N=898)	17,9	4,1	56,7	15,1	2,1	4,0
Mládežnícke kluby (N=873)	17,5	6,8	54,9	14,3	2,4	4,1
Jazykové školy (N=768)	10,0	1,0	47,5	10,4	27,9	3,1
Športové kluby (N=641.)	9,5	1,4	62,9	11,2	10,9	4,1
Krúžky v škole či mimo školy (N=683)	6,4	1,6	57,0	24,6	5,1	5,3
Rôznorodé kurzy, programy osobnostného rozvoja, internetové kurzy (N=856)	8,9	3,2	55,7	15,4	12,0	4,8

N=1009

Na druhej strane sa môžeme pozrieť podrobnejšie na to, akí mladí ľudia sa zapájajú do rôznych typov aktivít mimo formálneho vzdelávacieho procesu.

Pri **centrách voľného času** sa ukazuje, že ich častejšie navštevujú študenti gymnázií (20,1%) než stredných odborných škôl (9,5%), najčastejšie v Prešovskom a Bratislavskom kraji. Najmenej často túto možnosť volili žiaci z Trnavského a Banskobystrického kraja. Zároveň tí, ktorí navštevujú CVČ častejšie, plánujú pokračovať v štúdiu na vysokej škole (63%) oproti tým, ktorí ich nenavštevujú (49%). Zároveň sú títo stredoškóľáci aj občiansky aktívnejší – častejšie sa zapájajú do obhajoby záujmov mladých, podpisujú petície, zapájajú sa do charitatívnych zbierok a podobne. Takmer polovica z nich uviedla, že niekedy pracovali ako dobrovoľníci (44%), pričom u tých, čo CVČ nenavštevujú, to bolo len 20%. Finančná situácia rodiny nezohrávala dôležitú rolu v tom, či navštevujú CVČ alebo nie.

Pri **mládežníckych organizáciách** to bolo veľmi podobné. Zapájajú sa do nich výrazne viac študenti gymnázií, v tomto prípade aj **cirkevných škôl** – tu je jedna z mála výnimiek, kedy typ školy (súkromná/štátna/cirkevná) zohrávali rolu. Z cirkevných škôl je až 24% študentov zapojených v nejakej mládežníckej organizácii, pričom v prípade štátnych škôl to bolo len 9,8% a súkromných 10%. Aj vzťah k náboženstvu sa ukázal byť štatisticky významným. Tí, čo sú členmi mládežníckych organizácií, boli výrazne častejšie medzi veriacimi než medzi ateistami. Zdá sa teda, že cirkevné a náboženské mládežnícke organizácie sú efektívnejšie v združovaní mladých než tie občianske.

Pri **športových kluboch** nezohrával úlohu typ školy (len pri športových školách bol pochopiteľne vyšší podiel), ani to, či išlo o štátnu, súkromnú či cirkevnú školu. Občianska aktivita sa ukázala aj v tomto prípade vyššia. Tí, čo sú členmi športových klubov, zároveň častejšie obhajujú záujmy mladých, podpisujú petície, či sa zúčastňujú charitatívnych zbierok.

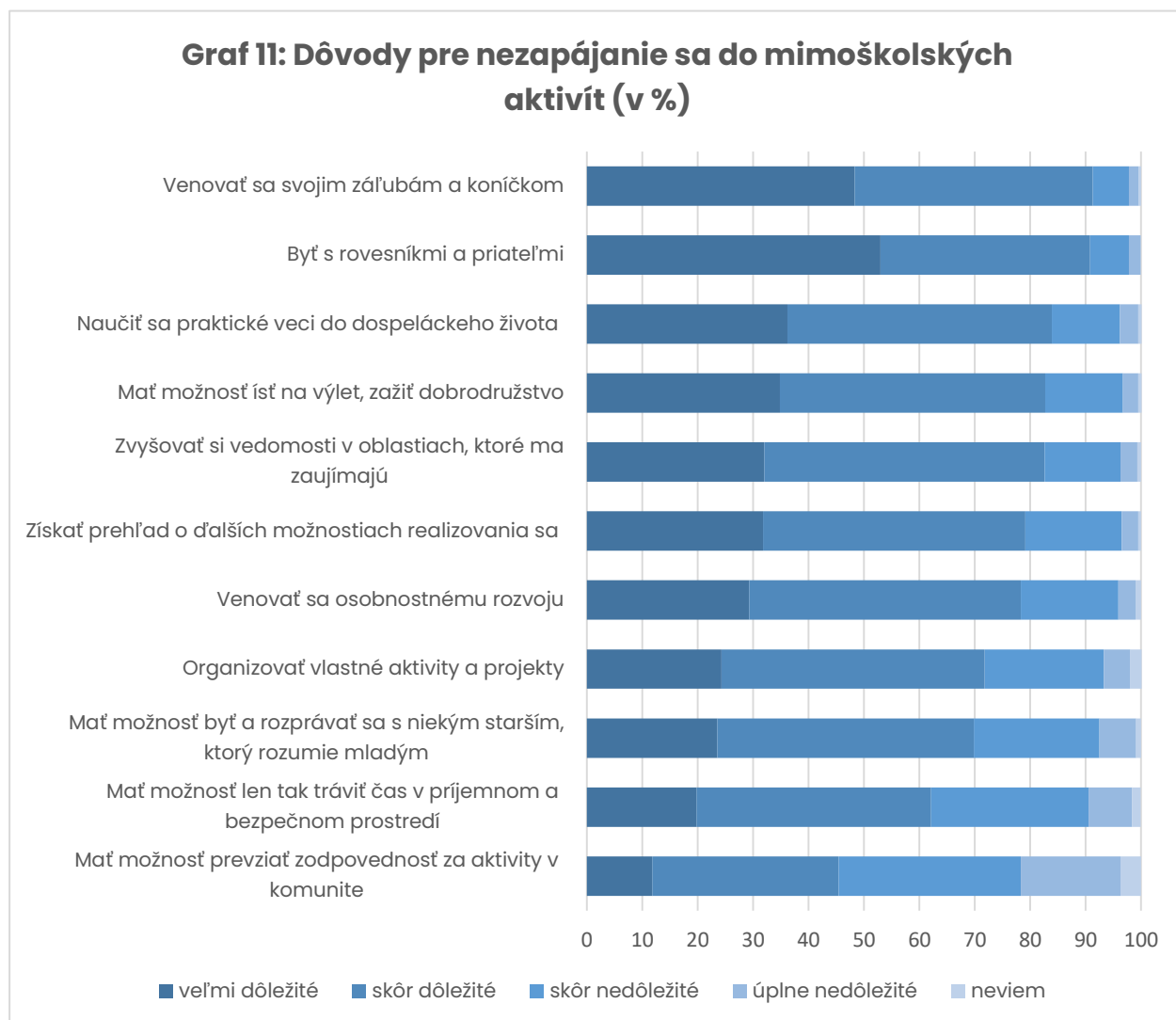
Zdá sa teda, že akákoľvek aktivita v neformálnom vzdelávaní môže byť potenciálne pozitívnym faktorom aj pre občiansku angažovanosť.

Členmi športových klubov sú však výrazne častejšie **chlapci než dievčatá**. Z chlapcov až 47% povedalo, že navštevujú športové kluby, pričom spomedzi dievčat to bola len necelá štvrtina (24,5%). Rozdiely sme však nenašli medzi veľkosťou sídla, mestom/vidiekom ani inými charakteristikami. Napriek tomu, že mladí často uvádzali, že sa nezúčastňujú aktivít športových klubov preto, lebo sú drahé, tak súvislosť s finančným zabezpečením rodiny sa tiež nepotvrdila. Rovnako navštevujú tieto kluby mladí, ktorí majú pocit, že ich rodina je dobre zabezpečená, ako tí, ktorí tento pocit nemajú.

Mladí ľudia hľadajú najmä možnosť byť s rovesníkmi a môcť realizovať svoje záľuby

Vo výskume sme ďalej sledovali, ktoré aspekty sú pre mladých ľudí dôležité v súvislosti s aktivitami rôznych organizácií fungujúcich mimo formálneho systému vzdelávania. Zaujímalo nás, čo je pre stredoškolákov najdôležitejšie, keď sa zapájajú do rôznych ich aktivít.

Tabuľka 17: Dôvody pre zapájanie sa do mimoškolských aktivít (v %)



	VD	SD	SN	UN	Neviem
Byť s rovesníkmi a priateľmi	53,0	37,8	7,0	2,1	0,1
Mať možnosť len tak tráviť čas v príjemnom a bezpečnom prostredí (napr. klubovňa)	19,8	42,3	28,4	7,9	1,5
Venovať sa svojim záľubám a koníčkom	48,3	43,0	6,5	1,8	0,4
Venovať sa osobnostnému rozvoju, rozvíjať zručnosti pre spoluprácu a komunikáciu s inými	29,3	49,0	17,6	3,1	1,0
Zvyšovať si vedomosti v oblastiach, ktoré ma zaujímajú, nad rámec toho, čo sa učíme v škole	32,0	50,6	13,7	3,0	0,7
Organizovať vlastné aktivity a projekty	24,3	47,5	21,5	4,8	2,0
Získať prehľad o ďalších možnostiach realizovania sa – doma i v zahraničí	31,8	47,3	17,4	3,0	0,5
Mať možnosť byť a rozprávať sa s niekým starším, ktorý rozumie mladým	23,5	46,3	22,7	6,6	0,9
Mať možnosť prevziať zodpovednosť za aktivity v komunite (meste, dedine), za mladšie decká	11,8	33,6	32,9	18,0	3,7
Mať možnosť ísť na výlet, túru, expedíciu, zažiť dobrodružstvo	34,8	47,9	14,0	2,8	0,6
Naučiť sa praktické veci do dospeláckeho života (napr. ako si nájsť prácu, ako vybaviť veci na úradoch a pod.).	36,2	47,7	12,3	3,3	0,6

N=1009

Ako ukazuje predchádzajúci graf, najdôležitejšie je pre stredoškolákov to, že sa môžu venovať svojim koníčkom a byť s rovesníkmi a priateľmi, prípadne sa učiť praktické veci do života. Ako najmenej dôležité sa ukázalo byť možnosť prevziať zodpovednosť za aktivity vo vlastnej komunite, čo odráža aj už identifikovaný nízky hlas mladých v spoločnosti a slabé povedomie o občianskej angažovanosti. Táto odpoveď bola zároveň jedinou, ktorá bola dôležitá pre menej ako polovicu respondentov.

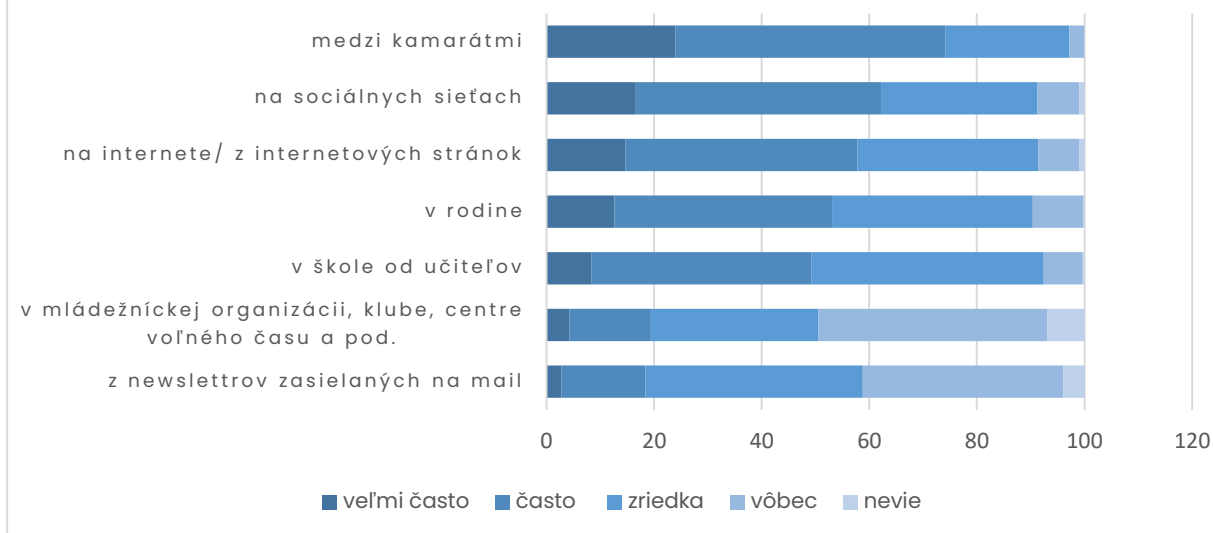
Ako však vidno z odpovedí, takmer všetky aspekty činnosti rôznych typov inštitúcií vnímajú mladí ľudia ako dôležité, avšak len v menšej miere ich využívajú. Tu sa otvára oveľa väčší priestor na to, aby rôzne inštitúcie viac informovali o svojich aktivitách, robili ich pre mladých ľudí atraktívnejšími a dostupnejšími. Keďže sme videli, že mladí ľudia, ktorí využívajú rôzne takéto aktivity, sú aj občiansky aktívnejší, je tu dobrý priestor aj na to, aby aj neformálne združenia, mládežnícke organizácie a kluby podporovali svojou ponukou aj tento aspekt života mladých.

Mladí sa o voľ'nočasových aktivitách dozvedajú najmä od kamarátov a na internete

To, či sa budú mladí ľudia zapájať do rôznych typov aktivít, súvisí aj s možnosťami, ako sa o nich dozvedajú. Náš výskum ukázal, že informácie sa šíria predovšetkým neformálne medzi kamarátmi/rovesníkmi a potom modernými technológiami – teda sociálnymi sieťami alebo internetom. To je dôležitá spätná väzba aj pre organizácie, ktoré ponúkajú mladým rôzne aktivity a v prípade, že tak nerobia, aby ponúkali informácie aj týmito kanálmi, ktoré sú v súčasnosti najdostupnejšie.

Zaujímavé je, že takmer polovica mladých ľudí získava informácie aj v školách, čo poukazuje na dobré prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania.

Graf 12: zdroje informácií o voľnočasových aktivitách (v %)



PLÁNY MLADÝCH ĽUDÍ DO BUDÚCNOSTI

Zamestnanosť a uplatnenie sa mladých ľudí na trhu práce sú témami, ktoré riešia strategické dokumenty na štátnej, ale i európskej úrovni. Ukazuje sa, že mladí ľudia si ťažko hľadajú zamestnanie a ich pracovná aktivita začína najskôr po 25. roku života. Dôsledkom toho je často ich ekonomické a sociálne vylúčenie, čo znemožňuje ich plnohodnotne začlenenie do spoločnosti.³ Aj preto sa prijímajú rôzne programy na podporu uplatnenia mladých ľudí na trhu práce. Pre prijímanie opatrení je však potrebné poznať, ako mladí ľudia o svojej budúcnosti po skončení strednej školy uvažujú, ako sa rozhodujú, s kým sa o svojich plánoch rozprávajú a ako sa rôzne skupiny mladých ľudí líšia vo svojich plánoch do budúcnosti.

Po strednej škole najmä na vysokú školu

Dotazníkový výskum ukázal, že **polovica dopytovaných mladých ľudí plánovala po skončení strednej školy pokračovať v štúdiu na vysokej škole (50,9%)**, zatiaľ čo vyše štvrtina respondentov sa plánovalo zamestnať (28,3%). Navyše, 11,8% mladých ľudí nemalo žiadne plány.

Len veľmi malá časť (4,9%) uvažovala o tom, že po skončení strednej školy začne samostatne podnikáť. Ako uvádza aj Stratégia pre mládež na roky 2014-2020, počet mladých ľudí, ktorí by chceli začať podnikáť síce narastá, ale skutočné začatie svojho podnikania považujú za nereálne z dôvodu nedostatku finančných a iných zdrojov.

Pri rozhodovaní o tom, čo budú mladí ľudia robiť po skončení strednej školy prirodzene zohráva významnú úlohu typ strednej školy, ktorý momentálne navštevujú. V prípade študentov gymnázií až 83% plánuje pokračovať v štúdiu na vysokej škole a podobné plány malo aj 54,8% študentov iných typov stredných škôl (napr. konzervatórií, praktických či športových škôl).

³ Stratégia SR pre mládež na roky 2014-2020

V prípade študentov stredných odborných škôl plánovalo štúdium na vysokej škole 32,3% respondentov a ďalších 42,3% plánovalo zamestnať sa.

Fakt, či respondenti žili v meste alebo na vidieku nezohrával pri plánovaní budúcnosti významnú rolu. Významné rozdiely v plánoch do budúcnosti sme však zaznamenali medzi respondentmi v závislosti od toho, v akom kraji žijú, a to najmä vo vzťahu k plánom zamestnať sa a samostatne podnikáť. Zatiaľ čo v Trenčianskom kraji ani jeden respondent nezvažoval samostatné podnikanie, v Bratislavskom kraji to bolo 10,8% (najviac z celého súboru). To môže súvisieť s vnímaním väčšieho dopytu po rôznych službách v Bratislavskom kraji i väčšej kúpyschopnosti obyvateľstva (pozri viac v Tabuľke 18).

Tabuľka 18: Plány po ukončení strednej školy podľa krajov

	Plánujem pokračovať v štúdiu na vysokej škole	Plánujem si nájsť prácu a zamestnať sa	Plánujem samostatne podnikáť	Nemám žiadne plány
Bratislavský kraj	55,9%	18,3%	10,8%	10,8%
Trnavský kraj	50%	35,4%	5,2%	6,3%
Trenčiansky kraj	45,7%	29,8%	0%	17%
Nitriansky kraj	52,3%	21,6%	2,7%	18%
Žilinský	43,6%	36,4%	5,7%	11,4%
Banskobystrický	51,6%	27,9%	4,9%	11,5%
Prešovský	53,8%	25,3%	7%	9,7%
Košický	53,3%	30,5%	2,4%	11,4%

N=1009

Významné rozdiely sme medzi respondentmi z jednotlivých krajov zaznamenali tiež v plánoch nájsť si prácu a zamestnať sa. Najmenej respondentov takýto plán deklarovalo v Bratislavskom kraji, čo pravdepodobne súvisí s prítomnosťou množstva vysokých škôl v tomto regióne, a teda ich dostupnosti, a tiež s vyšším percentom tých, ktorí v tomto kraji plánujú podnikáť. Najviac respondentov sa plánovalo po strednej škole zamestnať v Trnavskom kraji, čo môže súvisieť aj s dlhodobou nízkou mierou nezamestnanosti (v máji 2020 bola miera evidovanej nezamestnanosti v Trnavskom kraji 4,85% a bol tak krajom s druhou najnižšou nezamestnanosťou po Bratislavskom kraji⁴) v tomto regióne a vnímanými dostatočnými príležitosťami na pracovné uplatnenie. Taktiež to môže súvisieť s blízkosťou regiónu k Bratislave, do ktorej je možnosť za prácou dochádzať, a tak sa vnímané pracovné príležitosti rozširujú ešte o tento región.

Plány do budúcnosti sa pochopiteľne formujú počas celého štúdia na strednej škole, čo sa ukázalo aj v tomto výskume, kedy až 22,5% študentov prvého ročníka nemalo žiadne plány, avšak v štvrtom ročníku tento podiel klesol na 4,6%. S ročníkmi zároveň pribúdalo tých, ktorí boli rozhodnutí pokračovať v štúdiu na vysokej škole – zo 41,8% v prvom ročníku na 61,2% vo štvrtom ročníku. Počas strednej školy sa teda postupne formujú predstavy o budúcnosti, ambície, ale dochádza aj k profilácii na vybrané oblasti, v ktorých by človek chcel pôsobiť. To sa prejavuje na pribúdajúcich percentách tých, ktorí plánujú pokračovať v štúdiu na vysokej škole s pribúdajúcim vekom.

⁴ <https://ekonomika.sme.sk/c/22429391/nezamestnanost-na-slovensku-vyvoj-grafy-maj-2020.html>

Na vysoké školy chcú ísť najmä finančne zabezpečení mladí ľudia. Tí z nízkopríjmových rodín plánujú pracovať alebo nemajú plány

Zaujímavé zistenia prináša analýza vzťahu medzi finančným zabezpečením rodín mladých ľudí a ich plánmi do budúcnosti. Ukázalo sa, že plány mladých ľudí sa úplne zásadným spôsobom líšia podľa toho, z akého socio-ekonomického prostredia pochádzajú (pozri Tabuľku 19).

Tabuľka 19: Plány do budúcnosti podľa socio-ekonomického zázemia mladých ľudí

	Vysoká škola	Zamestnanie	Podnikanie	Zahraničie	Žiadne plány
Veľmi dobre zabezpečená domácnosť	65,9%	13,6%	6,8%	9,1%	4,5%
Slušne zabezpečená domácnosť	64%	21%	4,5%	1,9%	7,6%
Priemerne zabezpečená domácnosť	46,7%	31,8%	4,5%	2,2%	13,1%
Zle zabezpečená domácnosť	27,6%	37,9%	8%	3,4%	19,5%
V podstate chudobná rodina	0%	57,1%	0%	0%	42,9%

N=1009.

Na tomto mieste treba poznamenať, že len 7 respondentov z celej vzorky uviedlo, že pochádzajú z v podstate chudobnej domácnosti. Napriek tomu však možno veľmi jasne identifikovať trend, podľa ktorého **z čím lepšie zabezpečených domácností mladí ľudia pochádzali, tým častejšie plánovali pokračovať v štúdiu na vysokej škole**. V prípade rodín s nízkym socio-ekonomickým statusom je finančná podpora dieťaťa na vysokej škole vážnym problémom. Preto je pochopiteľné, že mladí ľudia zo zle zabezpečených domácností budú smerovať skôr do zamestnania. To však znamená, že mladí ľudia z horších socio-ekonomických pomerov strácajú šancu na sociálnu mobilitu, pretože **neexistujú nástroje na podporu ich štúdia na vysokej škole**.

Rozhodovanie o plánoch do budúcnosti

Rozhodovanie o budúcnosti je procesom, v ktorom môžu byť mladým ľuďom výrazne nápomocné aj ďalšie osoby z ich okolia. Tí im môžu predstaviť rôzne možnosti, ktoré po skončení strednej školy majú vzhľadom na svoje schopnosti a preferencie a nasmerovať ich vhodným smerom. Zaujímalo nás preto aj to, ako sa mladí o svojich plánoch do budúcnosti rozhodujú, či sa rozhodujú sami alebo diskutujú aj s niekým iným.

Ukázalo sa, že polovica mladých ľudí (50,5%) sa pri úvahách o svojich plánoch do budúcnosti o nich aj s niekým rozprávala (napr. s rodičmi, učiteľmi, poradcom či kamarátmi). Ďalších 20% mladých však o svojich plánoch uvažuje bez toho, aby o nich s niekým diskutovalo. A viac než štvrtina mladých ľudí (28,4%) ešte o svojej budúcnosti nepremýšľala.

To, ako mladí ľudia postupujú pri svojom rozhodovaní nezáviselo od typu strednej školy ani od toho, či žili v meste alebo na dedine.

Ukázalo sa však, že mladí ľudia vo vyšších ročníkoch stredných škôl o svojich plánoch do budúcnosti výrazne častejšie diskutujú aj s niekým vo svojom okolí. Zároveň klesá podiel tých, ktorí o svojich plánoch síce uvažujú, ale s nikým o nich nehovoria. Čím bližšie teda „budúcnosť“ je, tým sa nad ňou mladí ľudia intenzívnejšie zamýšľajú, a tým častejšie aj vyhľadajú možnosť s niekým o svojich plánoch diskutovať (pozri viac v Tabuľke 20).

Tabuľka 20: Premýšľanie o svojich plánoch do budúcnosti podľa ročníka strednej školy

	Áno, premýšľam nad budúcnosťou, ale zatiaľ som sa o tom s nikým nerozprával/a	Áno, premýšľam nad budúcnosťou a už som sa o tom aj s niekým rozprával/a (napr. rodič, poradca, učiteľ, kamaráti)	Nie, ešte som o tom vôbec nepremýšľal/a
1. ročník	26,8%	30,5%	42,3%
2. ročník	20,6%	45,8%	32%
3. ročník	20,7%	55,8%	23,2%
4. ročník	13,8%	65,8%	18,8%

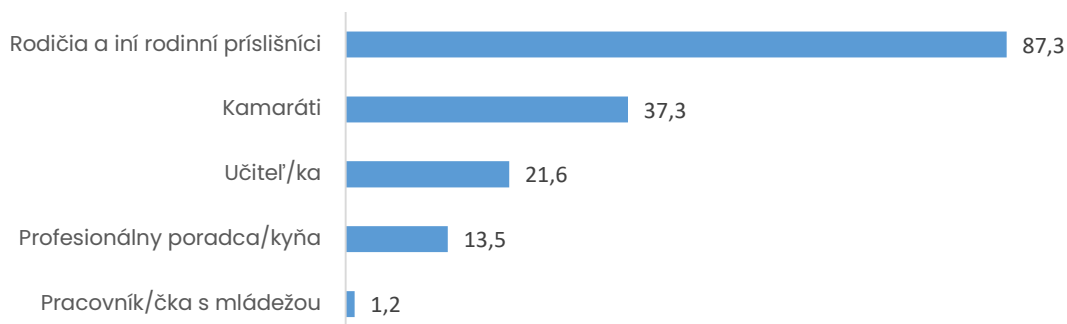
N=1009

Proces rozhodovania o budúcnosti závisel aj od toho, z akého socio-ekonomického zázemia mladí ľudia pochádzali. Najčastejšie o svojej budúcnosti s niekým diskutovali mladí ľudia pochádzajúci z priemerne až slušne zabezpečených domácností (51,5% a 51,9%). Mladí ľudia zo zle zabezpečenej domácnosti pritom o svojej budúcnosti s niekým diskutovali porovnateľne často (47,1%). Prekvapivým zistením je, že najmenej často s niekým o svojej budúcnosti diskutovali mladí ľudia z veľmi dobre zabezpečených domácností (36,4%). Tu sa ponúka interpretácia, že v tomto type prostredia je budúcnosť častokrát v istom zmysle jednoznačná – pokračovanie na vysokej škole. Otázkou potom zostáva konkrétny odbor či typ vysokej školy a podobne. V prípade mladých ľudí z priemerne až slušne zabezpečených domácností môže byť budúcnosť menej jednoznačná, keďže, ako uvádzame vyššie, 46,7% mladých ľudí z priemerne zabezpečenej domácnosti plánuje pokračovať v štúdiu na vysokej škole a 31,8% sa plánuje zamestnať.

Mladí ľudia sa o svojej budúcnosti radia najmä s rodičmi

V prípade tých, ktorí odpovedali, že sa o svojich plánoch s niekým rozprávali (N=510), sme zisťovali aj to, s kým sa rozprávajú najčastejšie, pričom respondenti mali možnosť označiť aj viac odpovedí. Ukázalo sa, že na rodičov či iných rodinných príslušníkov sa obracia väčšina respondentov (87,3%) (pozri viac v Grafe 13).

Graf 13: Osoby, s ktorými mladí ľudia hovorili o svojej budúcnosti v % (možnosť viacerých odpovedí, N=510)



S profesionálnymi poradcami sa mladí ľudia rozprávali len v 13,5% prípadov, čo je veľmi nízky podiel. Otázne je, či je to spôsobené ich nedostupnosťou, prípadne nekvalitou, alebo nedostatočnou informovanosťou mladých ľudí o možnosti využiť takéto služby. V tejto súvislosti by bolo preto vhodné detailnejšie preskúmať dôvody, pre ktoré sa mladí ľudia rozprávajú o svojich plánoch do budúcnosti práve s týmito osobami zo svojho okolia a aká je dostupnosť profesionálnych poradcov a informovanosť o nich v rôznych prostrediach.

Podrobnejšia analýza ukázala najväčšie rozdiely v tom, či mladí ľudia rozprávajú so svojimi rodičmi o svojej budúcnosti, podľa ich socio-ekonomického zázemia. Mladí ľudia z veľmi dobre zabezpečených domácností sa s rodičmi a inými rodinnými príslušníkmi o svojej budúcnosti rozprávali výrazne menej často než mladí ľudia z ostatných kategórií (okrem v podstate chudobnej domácnosti, kde bolo percento podobné). Tu sa ponúka hypotéza, ktorú uvádzame vyššie – že budúcnosť mladých ľudí vo veľmi dobre zabezpečených rodinách je pomerne jednoznačná.

Budúca pracovná situácia vyvoláva v mladých ľuďoch pocity neistoty

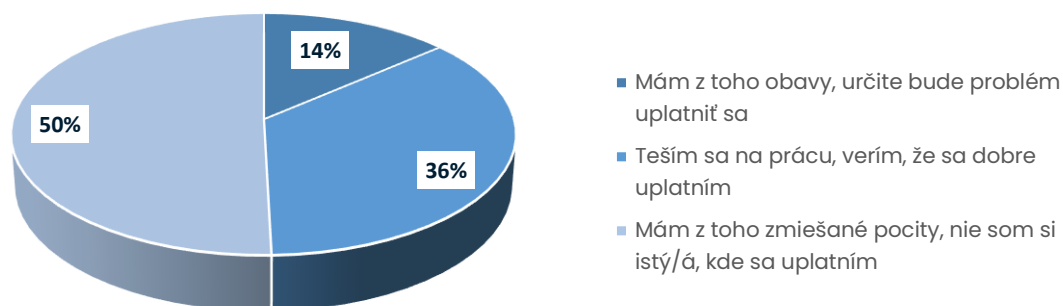
Slovensko bolo v dôsledku ekonomickej krízy 2008–2009 pomerne výrazne zasiahnuté nezamestnanosťou a zvlášť nezamestnanosťou mladých ľudí. Ešte v roku 2016 dosahovala priemerná miera evidovanej nezamestnanosti mladých vo veku 15–24 rokov úroveň 22,22%. V októbri 2020 bola miera nezamestnanosti mladých vo veku 15–24 rokov na úrovni 14,58%.⁵ V tejto súvislosti sa hovorí o viacerých problémoch, ktoré spôsobujú vysokú mieru nezamestnanosti mladých – nesúlad vzdelávania s potrebami trhu práce či regionálny faktor.⁶

Vzhľadom na tieto dáta sme sa vo výskume zamerali aj na to, aké pocity v mladých ľuďoch vyvoláva ich budúca pracovná situácia. Dotazníkový výskum ukázal, že v takmer polovici respondentov vyvolávala ich budúca pracovná situácia pocit neistoty, avšak vyslovene obavy vyvolávala len u 13% respondentov (pozri Graf 14).

⁵ <https://www.statista.com/statistics/812967/youth-unemployment-rate-in-the-slovak-republic/>

⁶ Tamtiež.

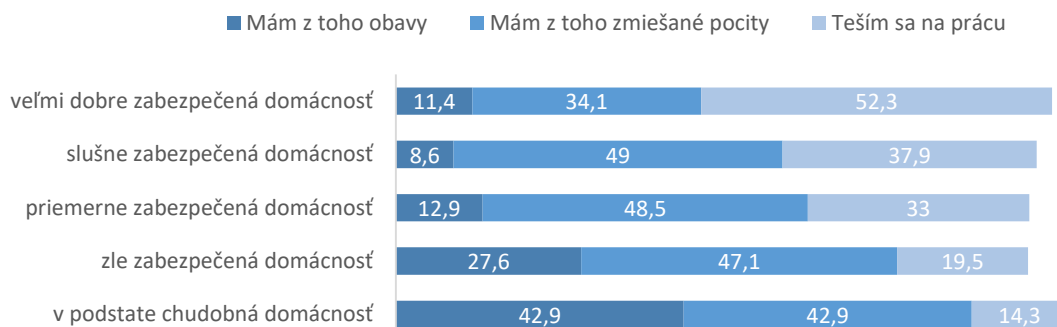
Graf 14: Pocity, ktoré v mladých ľuďoch vyvoláva ich budúca pracovná situácia v %



Mladí ľudia z horších socio-ekonomických pomerov sa viac obávajú budúcej pracovnej situácie

Tieto pocity nesúviseli s typom strednej školy ani s tým, či mladí ľudia bývali v meste alebo na dedine. Súviseli však so socio-ekonomickým zázemím, z ktorého respondenti pochádzali (pozri Graf 15).

Graf 15: Pocity, ktoré v mladých ľuďoch vyvoláva ich budúca pracovná situácia podľa socio-ekonomického zázemia (v%)



Ako teda ukázala podrobnejšia analýza, **čím horšia socio-ekonomická situácia domácnosti, tým častejšie mladí ľudia vyjadrujú obavy zo svojej budúcej pracovnej situácie a naopak** – čím lepšie na tom domácnosť je po finančnej stránke, tým viac na svoje budúce pracovné uplatnenie tešia. Tieto zistenia hovoria o vyhlídkach na budúcnosť, ktoré mladí ľudia majú v závislosti od svojej socio-ekonomickej situácie a o tom, ako vnímajú svoje možnosti uplatnenia sa. Zjednodušene povedané, dobre finančne zabezpečení mladí ľudia sa o svoju budúcnosť obávajú oveľa menej, než ich chudobnejší rovesníci, ktorí nevidia veľa šancí na dobré uplatnenie.

Kvalitné vzdelávanie znamená menej obáv z budúcej pracovnej situácie

Ako uvádzame vyššie, jedným z dôvodov vysokej nezamestnanosti mladých ľudí je aj nesúlad vzdelávacieho systému s požiadavkami trhu práce. Zamerali sme sa teda aj na to, ako mladí ľudia hodnotili vzdelávací systém na Slovensku z hľadiska toho, či ich dostatočne pripravila na uplatnenie sa na trhu práce – pozri Tabuľku 21.

Tabuľka 21: Vnímanie vzdelávacieho systému na Slovensku podľa úrovne prípravy na uplatnenie sa na trhu práce

	Som o tom silne presvedčený/á	Som o tom skôr presvedčený/á	Mám o tom isté pochybnosti	Úplne o tom pochybujem	Neviem
Škola ma dostatočne dobre pripravila na to, aby som sa dobre uplatnil na trhu práce	7,9%	38,5%	41,6%	8,6%	3,4%

N=1009

Najväčšia časť respondentov (41,6%) teda uviedla, že má pochybnosti o tom, že ich škola pripravila na trh práce dostatočne. Ako však ukázala podrobnejšia analýza, kvalitné vzdelanie má zásadný vplyv na to, ako mladí ľudia vnímajú svoje vyhliadky na trhu práce a aké pocity v nich ich budúca pracovná situácia vyvoláva.

Respondenti, ktorí boli silne presvedčení o tom, že škola ich dostatočne pripravila, aby sa dobre uplatnili na trhu práce, sa až v 71,3% tešili na svoju budúcu prácu, pretože verili, že sa dobre uplatnia. Na druhej strane, tí, ktorí o tom úplne pochybovali, výrazne častejšie uvádzali pocity neistoty spojené so svojou budúcou pracovnou situáciou (52,9% vs. 26,3% tých, ktorí boli presvedčení, že škola ich dobre pripravila na pracovné uplatnenie).

Zároveň, tí, ktorí považovali vzdelávací systém na Slovensku za kvalitný, výrazne menej často uvádzali, že zažívajú pocity neistoty z ich budúcej pracovnej situácie, než tí, ktorí vzdelávací systém považovali za veľmi nekvalitný (34,7% vs. 50,2%). Taktiež tí, ktorí vnímali vzdelávací systém ako kvalitný, sa aj častejšie tešili na svoje budúce pracovné uplatnenie než tí, ktorí ho považovali za nekvalitný (49,5% vs. 30,8%).

Podrobnejšie sme skúmali aj vzťah medzi hodnotením rôznych aspektov vzdelávacieho systému a pocitmi, ktoré v mladých ľuďoch vyvoláva ich budúca pracovná situácia. Skúmali sme pri tom ich hodnotenie nasledujúcich aspektov: príprava na život v 21. storočí; príprava mladých ľudí na trh práce; dostupnosť a efektívne využívanie digitálnych technológií a inovácií; kvalita učiteľov; učenie empatii a spolupráci; riešenie konfliktov medzi ľuďmi; učenie, ako sa zorientovať v množstve informácií. Ukázalo sa, že vzdelávací systém má zásadný vplyv na mieru obáv či neistoty, ktorú v mladých ľuďoch vyvoláva ich budúca pracovná situácia. **Tí, ktorí tieto aspekty vzdelávacieho systému hodnotili známku „výborná“, sa výrazne častejšie vyjadrovali istotu, že sa dobre uplatnia** (v priemere 57,68%) a obavy vyjadrovali v priemere v 7,55%.

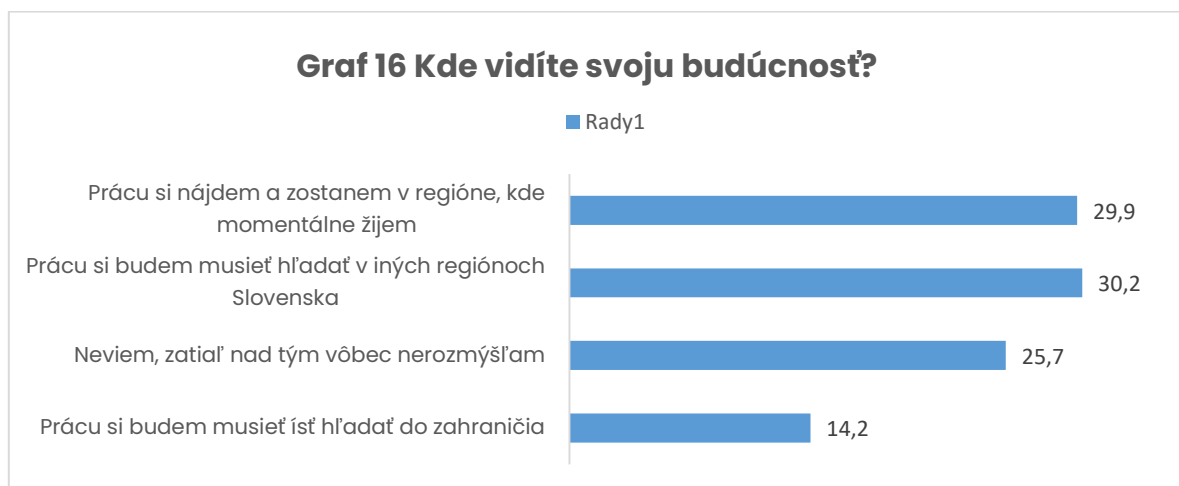
Ukazuje sa teda, že vzdelávanie, ktoré mladí ľudia vnímajú ako kvalitné a hodnotia ho pozitívne, vedie aj k pocitom istoty zo svojej budúcnosti, čo následne môže súvisieť aj s vyšším sebavedomím a odhodlaním pri hľadaní si práce.

Aktivity vo voľnom čase prispievajú k pocitu istoty z budúcej pracovnej situácie

Významným faktorom pri tom, aké pocity v mladých ľuďoch vyvoláva ich budúca pracovná situácia, bolo aj to, či navštevujú centrá voľného času. Tí, ktorí sa ich aktivít zúčastňujú, výrazne častejšie vyjadrovali istotu, že sa dobre uplatnia, než tí, ktorí do CVČ nechodia (43% vs. 32,7%), a taktiež menej pociťujú neistotu (36,3% vs. 49,7%). Obavy spojené s budúcou pracovnou situáciou však obe skupiny prežívali v porovnateľnej miere (14,1% a 12,8%). Veľmi podobný efekt mala aj účasť na aktivitách mládežníckych klubov, jazykových škôl, krúžkov a ďalších kurzov, rozvojových programov a internetových kurzov. Všetky tieto aktivity vo voľnom čase teda prispievajú k pocitu istoty mladých ľudí v súvislosti s ich budúcim uplatnením sa na trhu práce, čo pravdepodobne súvisí s rozvojom schopností a zručností, získavaním rôznorodých skúseností mimo školy a aj získavaním nových poznatkov, ktoré môžu byť užitočné pri ďalšom vzdelávaní.

Sťahovanie sa za prácou

Ako uvádzame vyššie, za jednu z príčin vysokej nezamestnanosti mladých sa považujú aj regionálne rozdiely v možnostiach, ktoré pracovný trh ponúka. Aj v tomto výskume 41,1% respondentov uviedlo, že má pochybnosti o tom, že si nájdu dobrú prácu v mieste svojho bydliska. Úplne o tom pochybovalo 22,3% respondentov. Pri ďalšej otázke týkajúcej sa budúcnosti mladých ľudí sme získali nasledovné odpovede.



Väčšina respondentov teda svoju budúcu pracovnú situáciu spája s odchodom z miesta svojho súčasného bydliska. Vnímanie svojej budúcnosti z tohto hľadiska bolo ovplyvnené tým, či respondenti žili na dedine, v meste alebo veľkom meste. V prípade respondentov z veľkých miest až 45% predpokladalo, že sa za prácou nebudú musieť sťahovať. To je výrazný rozdiel oproti respondentom z dedín a malých miest, z ktorých väčšia časť (v oboch prípadoch okolo 47%) predpokladala, že sa za prácou bude musieť sťahovať (či už do iného regiónu alebo do zahraničia).

Zároveň najmenej často videli svoju budúcnosť v mieste svojho bydliska respondenti pochádzajúci z Banskobystrického, Košického a Prešovského kraja, čo súvisí s dlhodobou vyššou mierou nezamestnanosti v týchto krajoch v porovnaní s regiónmi západného Slovenska.

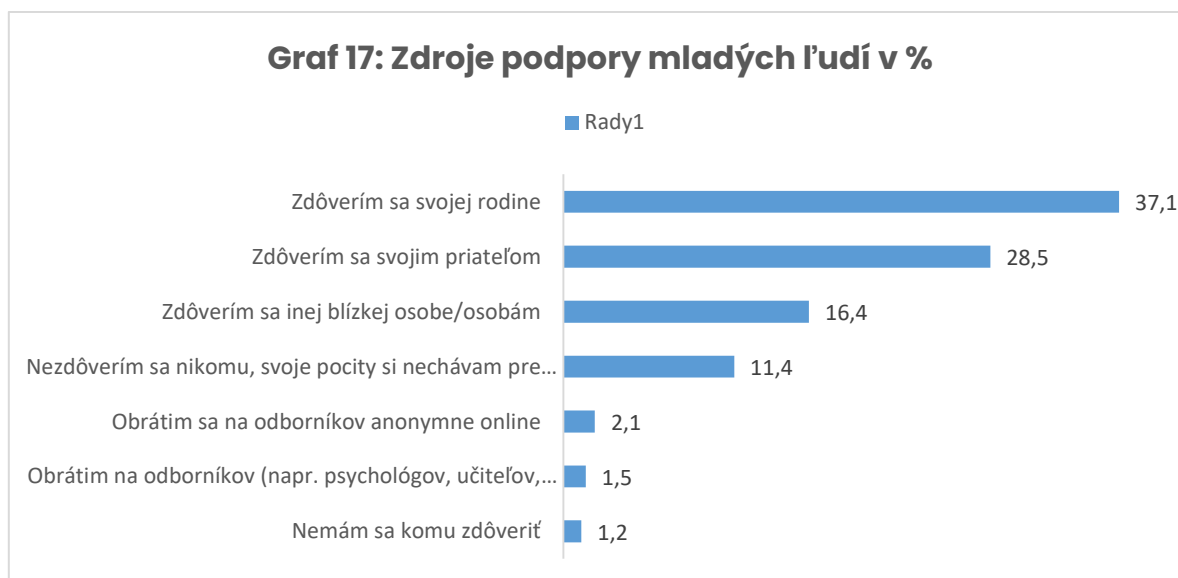
Vnímanie svojej budúcnosti z tohto hľadiska bolo ovplyvnené aj socio-ekonomickým zázemím domácností mladých ľudí, avšak prejavilo sa najmä v príklone k hľadaniu si práce v zahraničí. Tu sa ukázalo, že mladí ľudia z veľmi dobre zabezpečených rodín v porovnaní s ostatnými skupinami výrazne častejšie uvádzali možnosť, že si prácu budú musieť hľadať v zahraničí – 31,8% v porovnaní s 12-14% v skupinách mladých ľudí s menej dobrým socio-ekonomickým zázemím. Možno sa domnievať, že vo väčšej miere aspirujú na kvalitnejšie vysokoškolské vzdelanie a očakávajú, že uplatnenie nájdu najmä v zahraničí.

SPOKOJNOSŤ SO ŽIVOTOM

V dotazníkovom výskume sme sa zamerali aj na spokojnosť mladých ľudí so životom a zistili sme, že sa pohybovala približne v strede s miernym príklonom k úplnej spokojnosti (priemer 6,87 na 10 bodovej škále). Najmenšiu spokojnosť so životom vykazovali respondenti zo zle zabezpečených domácností (priemer 5,74) a najvyššiu spokojnosť uvádzali, naopak, respondenti z veľmi dobre zabezpečených domácností (priemer 7,3).

Viac než polovica respondentov (51,9%) sa cítila primerane – ani zvlášť šťastne, ani zvlášť nešťastne. A 37,1% respondentov sa vyjadrilo, že sa cítili celkom šťastne. Prežívanie mladých ľudí je v súčasnosti do veľkej miery ovplyvnené aj pandemiou a s ňou súvisiacou sociálnou izoláciou, dištančným vzdelávaním a ďalšími súvisiacimi faktormi.

V nadväznosti na pocity šťastia/nešťastia sme sa pýtali aj na zdroje podpory, teda na koho by sa mladí ľudia obrátili v prípade, že by sa cítili veľmi nešťastne.



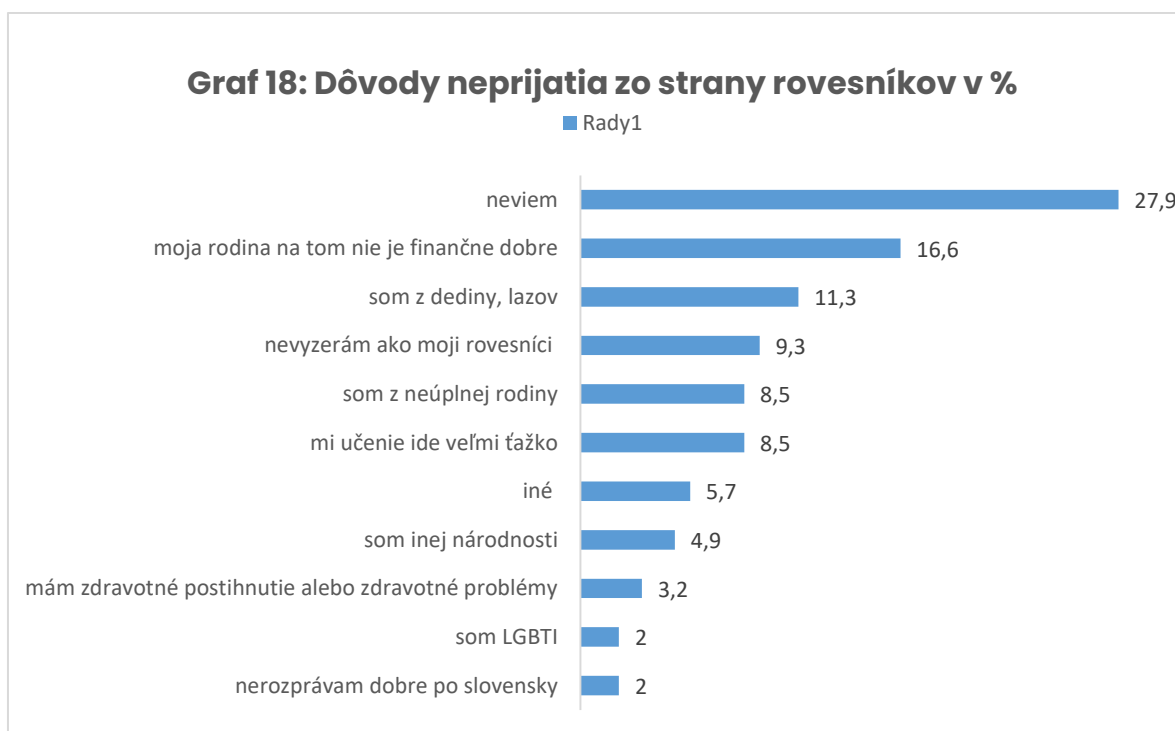
Positívnym zistením je, že absolútna väčšina mladých ľudí dokázala uviesť zdroje podpory, na ktoré by sa v prípade potreby vedela obrátiť. U väčšiny z nich išlo o osoby z blízkeho okolia, len v malej miere by sa však obrátili aj na odborníkov. Až 11,4% by sa však so svojimi pocitmi nezdôverilo nikomu.

SOCIÁLNE VYLÚČENIE – osobné skúsenosti a vnímanie témy

Otázka prijatia a pocitu, že niekam patrí, je najmä v období dospievania mimoriadne dôležitá pre formovanie identity. Okrem toho, vlastná skúsenosť s vylúčením môže formovať aj vlastné vnímanie iných skupín, ktoré môžu byť v spoločnosti odmietané. Absolútna väčšina mladých ľudí v našom výskume sa vyjadrila, že majú pocit, že medzi svojich rovesníkov zapadajú a môžu byť medzi nimi sami/y sebou (74,5%). Takmer štvrtina respondentov (22,4%) sa vyjadrila, že úplne nezapadajú, ale že to zároveň nevnímajú ako problém. A 2,1% respondentov sa cítilo neprijatých a odstrkovaných zo strany svojich rovesníkov.

Socio-ekonomický status ako dôvod vylúčovania zo skupiny rovesníkov

V prípade tých, ktorí sa cítili odstrkovaní (N=247), sme zisťovali aj príčiny, pre ktoré si myslia, že sa tak deje. Viac než štvrtina z tých, ktorí sa cítia byť odmietaní svojimi rovesníkmi ani nevie, z akého dôvodu k tomu dochádza (pozri Graf 18).



Najčastejším dôvodom, ktorý respondenti poznali a uvádzali, bolo horšie socio-ekonomické zázemie a nasledovalo bydlisko na dedine/lazoch. Odlišný výzor bol dôvodom odmietania v 9,3% prípadov a 8,5% respondentov malo dojem, že sú odmietaní preto, že majú problémy s učením. Ďalších 8,5% respondentov sa cítilo odmietaných, pretože pochádzali z neúplnej rodiny, čo je pomerne zaujímavé zistenia v kontexte debát o význame tradičnej rodiny, ktoré sú v posledných rokoch pomerne intenzívne prítomné vo verejnom aj politickom diskurze. Dôvodom odmietania ďalej bola aj iná národnosť respondentov (4,9%), zdravotné postihnutie (3,2%), príslušnosť k LGBTI komunite (2%) a nedostatočné ovládanie slovenčiny (2%). Tieto zistenia nám hovoria aj o tom, ako sú medzi mladými ľuďmi vnímané rôzne menšinové skupiny a aké vzťahy v populácii mladých ľudí fungujú. Zaujímavým zistením je, že socio-ekonomický status je pomerne významným faktorom prijatia/neprijatia v rovesníckej skupine.

Vnímanie príčin sociálneho vylúčenia v spoločnosti

V tejto súvislosti nás teda zaujímali aj názory mladých ľudí na témy spojené so sociálnym vylúčením v spoločnosti. Konkrétne sme zisťovali, ako vnímajú príčiny sociálneho vylúčenia niektorých skupín a komu pripisujú zodpovednosť za ich situáciu. Tu boli názory pomerne vyrovnané – 46,7% si myslelo, že niektoré skupiny sú na okraji spoločnosti preto, že čelia mnohým bariéram a prekážkam, za ktoré sami nemôžu. Na druhej strane bolo 42,2% respondentov, ktorí vyjadrili názor, že tieto skupiny sú na okraji spoločnosti preto, že im chýba snaha, aby sa do spoločnosti začlenili.

Na jednej strane vnímame pozitívne, že takmer polovica mladých ľudí vníma štrukturálne nerovnosti, ktoré v spoločnosti existujú a ktoré mnohým skupinám bránia stať sa plnohodnotnými a akceptovanými členmi spoločnosti. Na druhej strane máme za to, že časť mladých ľudí, ktorí zodpovednosť za sociálne vylúčenie pripisujú práve samotným skupinám, ktoré sa vo vylúčení ocitajú, je stále príliš veľká.

Podrobnejšia analýza ukázala, že na vnímanie príčinnosti sociálneho vylúčenia nemalo vplyv to, či sa respondenti cítili alebo necítili prijatí medzi svojimi rovesníkmi. Podobne tu úlohu nezohrávala celková spokojnosť so životom respondentov, typ strednej školy, ktorú respondenti navštevovali, pohlavie, viera, ani to, či žili v meste alebo na dedine.

Rozdiely sme však zaznamenali v hľadiska kraja, v ktorom respondenti žili, a výraznejšie sa prejavili najmä v príklone k názoru, že ľuďom na okraji spoločnosti chýba snaha o začlenenie. Tento názor najčastejšie vyjadrovali respondenti z Prešovského kraja (47,3%) a najmenej často respondenti z Trenčianskeho kraja (35%).

Významným faktorom bolo aj socio-ekonomické zázemie, z ktorého respondenti pochádzali. Ukázalo sa, že **z čím horšieho socio-ekonomického zázemia respondenti pochádzali, tým častejšie sa prikláňali k názoru, že ľudia na okraji čelia prekážkam a bariéram, za ktoré sami nemôžu.**

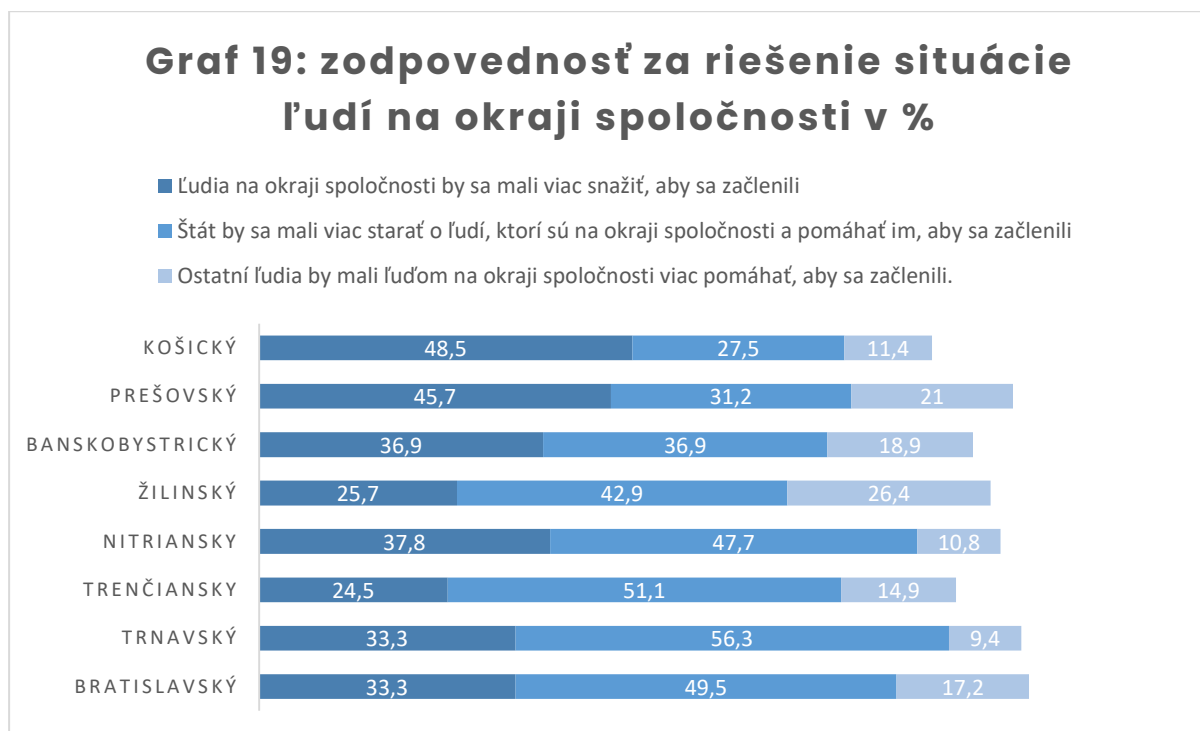
Za riešenie sociálneho vylúčenia by mal niesť väčšiu zodpovednosť štát

V nadväzujúcej otázke sme sa následne pýtali na možnosti riešenia situácie ľudí, ktorí sú na okraji spoločnosti, a to z dôvodu potenciálneho príklonu k istému typu politik a opatrení z tejto oblasti. Tu až 37,2% respondentov uviedlo, že ľudia, ktorí sú na okraji spoločnosti, by sa mali viac snažiť, aby sa začlenili a stali sa jej súčasťou. O niečo viac respondentov (40,6%) uviedlo, že aktívnejšiu úlohu by tu mal zohrávať štát, ktorý by mal ľuďom na okraji spoločnosti viac pomáhať, aby sa začlenili. Ďalších 16,7% respondentov uviedlo, že úlohu by mali zohrávať aj ostatní ľudia, ktorí by ľuďom na okraji spoločnosti mali viac pomáhať, aby sa začlenili. Možno teda povedať, že **viac než polovica respondentov si uvedomuje aj zodpovednosť iných aktérov (štát, spoločnosť) za riešenie sociálneho vylúčenia.** Avšak takmer 40% stále kladie riešenie na plecia marginalizovaných skupín.

Podrobnejšia analýza ukázala, že študenti stredných odborných škôl sa výrazne častejšie prikláňali k názoru, že ľudia na okraji spoločnosti by sa mali viac snažiť (41% v porovnaní s 30,7% gymnazistov a 35,5% študentov iných typov stredných škôl).

Gymnazisti taktiež najčastejšie vyjadrovali názor, že štát by mal pri riešení situácie ľudí na okraji spoločnosti zohrávať aktívnejšiu rolu (42,7% vs 29,% študentov iných typov stredných škôl).

Významné rozdiely vo vnímaní tejto otázky sme zaznamenali medzi respondentmi podľa toho, z akého kraja pochádzali (pozri Graf 19).



Ako vidno v predchádzajúcom grafe, respondenti z Košického a Prešovského kraja sa výrazne najčastejšie prikláňali k názoru, že ľudia na okraji spoločnosti by sa mali viac snažiť, aby sa začlenili. Napriek tomu, že pri samotnom zbere dát boli ľudia na okraji spoločnosti definovaní ako „napríklad ľudia bez domova, cudzinci/migranti, Rómovia, ľudia s postihnutím, LGBTI, chudobní ľudia, seniori“, je vysoko pravdepodobné, že respondenti z týchto dvoch regiónov si predstavili najmä Rómov z marginalizovaných komunit. Práve pri tejto skupine je diskurz o vlastnej zodpovednosti za riešenie svojej situácie veľmi intenzívny a odmietanie opatrení zameraných na inklúziu marginalizovaných Rómov zo strany verejnosti pomerne silné.⁷

Odmietaní mladí ľudia by uvítali viac pomoci od ostatných ľudí pre tých, ktorí sú na okraji spoločnosti

Významným faktorom pri otázke zodpovednosti za riešenie situácie ľudí na okraji spoločnosti bolo aj socio-ekonomické zázemie respondentov. Ukázalo sa, že **mladí ľudia zo zle zabezpečených domácností výrazne častejšie uvádzali, že štát by mal ľuďom na okraji spoločnosti viac pomáhať (55,2%)** než ostatné podskupiny výberu. To môže naznačovať, že mladí ľudia z chudobných pomerov citlivejšie vnímajú situáciu menšinových skupín, pretože

⁷ Pozri napr. zistenia projektu PolRom, ktorý realizovala SAV a v ktorom skúmali prijateľnosť troch typov politických diskurzov medzi obyvateľmi Slovenska. Najprijateľnejší bol tzv. nepriateľský politický diskurz, ktorý zdôrazňoval negatívne stereotypy o Rómoch. Takýto diskurz akceptovalo 45,2% respondentov. Výrazne menej prijateľný bol tzv. paternalistický diskurz, podľa ktorého by spoločnosť mala Rómom pomáhať – akceptovalo ho 26,9%. Najmenej prijateľný bol pre respondentov tzv. spojenecký diskurz, podľa ktorého by sa Nerómovia mali spojiť s Rómami v boji proti diskriminácii (akceptovaný u 19,2%). Viac informácií na <https://bit.ly/3tJvAEw>

sami by možno očakávali od štátu väčšiu pomoc. Táto skupina sa zároveň najmenej často zo všetkých skupín prikláňala k názoru, že ľudia na okraji spoločnosti by sa mali viac snažiť. Na druhej strane, mladí ľudia z veľmi dobre zabezpečených domácností sa výrazne častejšie než ostatné podskupiny prikláňali k názoru, že ostatní ľudia by mali ľuďom na okraji spoločnosti viac pomáhať, aby sa začlenili (31,8%). Domnievame sa, že je to spôsobené tým, že v domácnostiach, kde nie je problém so zabezpečením základných životných potrieb je možná a pravdepodobnejšia pomoc iným, prispievanie na dobročinnosť a pod., teda posun k post-materialistickým hodnotám (seba-realizácia, seba-vyjadrenie, pomoc iným).⁸

Analýza ukázala tiež významný efekt pocitu prijatia zo strany rovesníkov na vnímanie zodpovednosti za riešenie situácie ľudí na okraji spoločnosti. Tí, ktorí sa cítili byť svojimi rovesníkmi prijímaní, výrazne častejšie uvádzali, že ľudia na okraji spoločnosti by sa mali viac snažiť. A zároveň, tí, ktorí sa cítili byť odmietaní rovesníkmi, sa výrazne častejšie prikláňali k názoru, že ostatní ľudia by mali ľuďom na okraji viac pomáhať, aby sa začlenili. Vlastná skúsenosť vylúčenia teda do istej miery ovplyvňuje aj nazerania na to, kto má byť zodpovedný za riešenie sociálneho vylúčenia niektorých skupín.

Ostatné socio-demografické charakteristiky (bydlisko v meste/na dedine; národnosť; náboženstvo/viera) v tejto súvislosti nezohrávali rolu. Na vnímanie tejto otázky nemala vplyv ani celková spokojnosť so životom či subjektívne pocity šťastia.

DOBROVOLNÍCTVO

Dobrovoľníctvo má množstvo prínosov tak pre spoločnosť, ako aj pre jednotlivcov a aj na Slovensku sa postupne začína čoraz viac rozvíjať.

Dobrovoľníctvo je prejavom aktívneho občianstva, ale aj prostriedkom formovania mladých ľudí, ich hodnotových orientácií a osobnostného rozvoja. Vytvára tiež priestor pre získavanie nových schopností a zručností, ktoré sú pre mladých ľudí dôležité tak vo vzdelávaní, ako aj pri hľadaní zamestnania.⁹

Analýza dát ukázala, že viac než polovica mladých ľudí (53,4%) považuje dobrovoľníctvo za dôležité a myslí si, že má veľa pozitívnych prínosov pre spoločnosť aj pre jednotlivcov. Pomerne veľká časť respondentov (30,3%) si však tiež myslela, že dobrovoľníctvo je síce dôležité, ale nemá zmysel sa mu venovať, pretože spoločnosť to aj tak neocení. Ďalších 11,7% si myslelo, že dobrovoľníctvo je strata času, pretože je to len práca zadarmo.

Nezistili sme rozdiely vo vnímaní dobrovoľníctva medzi respondentmi z rôznych typov škôl ani z hľadiska toho, či žili v meste/na dedine.

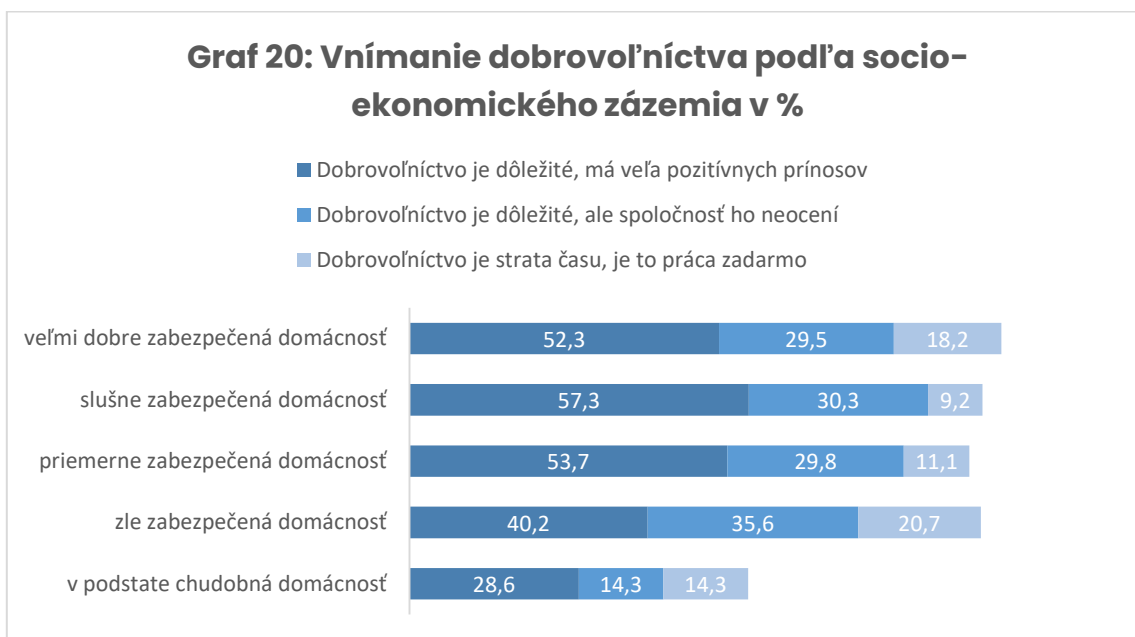
Rozdiely sme však identifikovali medzi respondentmi podľa kraja, v ktorom žili. Zdá sa, že najpozitívnejšie vnímajú dobrovoľníctvo mladí ľudia v Žilinskom kraji. Najviac mladých ľudí (69,3%) sa prikláňalo k názoru, že dobrovoľníctvo je dôležité a má veľa pozitívnych prínosov

⁸ Viac o posune k post-materializmu v hodnotových orientáciách obyvateľov Slovenska pozri v Kriglerová, E.G., Chudžíková, A.H., Kaldečíková, J. (2017), *Kvalitatívny výskum hodnôt na Slovensku*, Bratislava, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, dostupné na <https://bit.ly/315WgmA>

⁹ Brozmanová Gregorová, A., Šolcová, J., Siekelová, M. (2018), *Dobrovoľníctvo mládeže na Slovensku – aktuálny stav a trendy*, Stupava, Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, dostupné na <https://bit.ly/319VogQ>

práve v Žilinskom kraji a najmenej v Prešovskom kraji (41,4%). V Prešovskom kraji zároveň najčastejšie vnímali dobrovoľníctvo ako stratu času (19,4%). Takéto vnímanie bolo najmenej časté v Žilinskom kraji (5%).

Významným faktorom vo vnímaní dobrovoľníctva bolo aj socio-ekonomické zázemie, z ktorého mladí ľudia pochádzali. Medzi mladými ľuďmi z priemerne až veľmi dobre zabezpečených domácností neboli až také výrazné rozdiely vo vnímaní dobrovoľníctva. Rozdiel vidno až v prípade mladých ľudí zo zle zabezpečených až chudobných domácností, kde je dobrovoľníctvo vnímané výrazne menej často pozitívne (pozri Graf 20).



Opäť tu teda možno hovoriť o možnom posune k post-materialistickým hodnotám v dôsledku vyššej životnej úrovne, ako uvádzame vyššie v texte pri téme pomoci ľuďom na okraji spoločnosti.

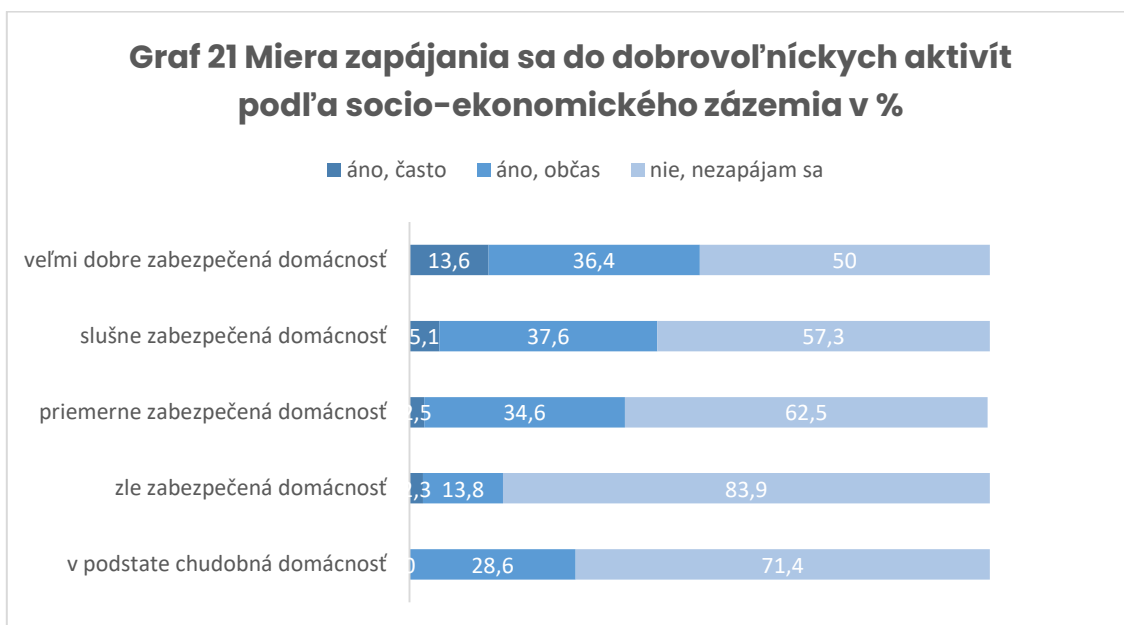
Dobrovoľníctvo vnímajú pozitívne, ale nezapájajú sa

Napriek tomu, že viac než polovica mladých ľudí vnímala dobrovoľníctvo ako dôležité a prospešné pre spoločnosť aj jednotlivcov, až 62,2% respondentov sa vyjadrilo, že sa do žiadnych dobrovoľníckych aktivít nezapája. Občas sa zapájalo 33,8% a často sa zapájalo 3,8% respondentov.

Najmenej sa do dobrovoľníckych aktivít zapájajú študenti stredných odborných škôl – z tejto skupiny až 68,7% uviedlo, že sa do takýchto aktivít vôbec nezapájajú (v porovnaní s 51,1% gymnazistov a 61,3% študentov iných stredných škôl). Aj občasné zapájanie sa bolo najmenej prítomné v skupine študentov stredných odborných škôl – 28,4% vs. 42,7% gymnazistov a 38,7% študentov iných stredných škôl.

Aspoň občas sa do dobrovoľníckych aktivít najviac zapájali mladí ľudia zo Žilinského a Košického kraja (40% a 40,7%). Najmenej respondentov sa aspoň občas zapájalo v Banskobystrickom kraji (27,9%), kde zároveň aj najčastejšie uvádzali, že sa nezapájajú vôbec (71,3%).

Významné rozdiely sme aj pri tejto otázke zistili medzi mladými ľuďmi z hľadiska ich socio-ekonomického zabezpečenia (pozri Graf 21).



Ako ukazuje predchádzajúci graf, čím horšie zabezpečená domácnosť, tým častejšie mladí ľudia uvádzali, že sa do dobrovoľníckych aktivít vôbec nezapájajú. Vplyv vyššej životnej úrovne sa teda prejavuje v už spomínanom príklone k hodnotám, ktoré možno označiť za post-materialistické. Na ich aktívne napĺňanie vzniká priestor, keď sú naplnené všetky základné potreby.¹⁰

Z hľadiska toho, či respondenti bývali v meste alebo na dedine sme nezaznamenali žiadne rozdiely.

Mladí ľudia chcú prostredníctvom dobrovoľníctva najmä pomáhať iným

Zaujímali nás tiež motivácie mladých ľudí, pre ktoré sa do dobrovoľníckych aktivít zapájajú. Spomedzi tých, ktorí sa do takýchto aktivít zapájajú to bola najčastejšie pomoc iným ľuďom, ako ukazuje Tabuľka 22 nižšie.

Tabuľka 22: Motivácia zapájať sa do dobrovoľníckych aktivít

	Zapája sa do dobrovoľníckych aktivít (N=379)
Pomoc iným ľuďom	46,4
Sebanaplnenie a sebarozvoj	6,9
Získavanie nových skúseností a zručností	23,7
Možnosť zlepšovať svet okolo mňa	21,9
Niečo iné (láska ku psíkom, spoznať nových ľudí, som s priateľmi)	1,1

N=1009

Zároveň, najčastejšou formou zapojenia sa tých, ktorí sa do dobrovoľníckych aktivít zapájajú (N=379), boli športové aktivity (48%), realizácia finančných zbierok (47,5%), kultúrne aktivity

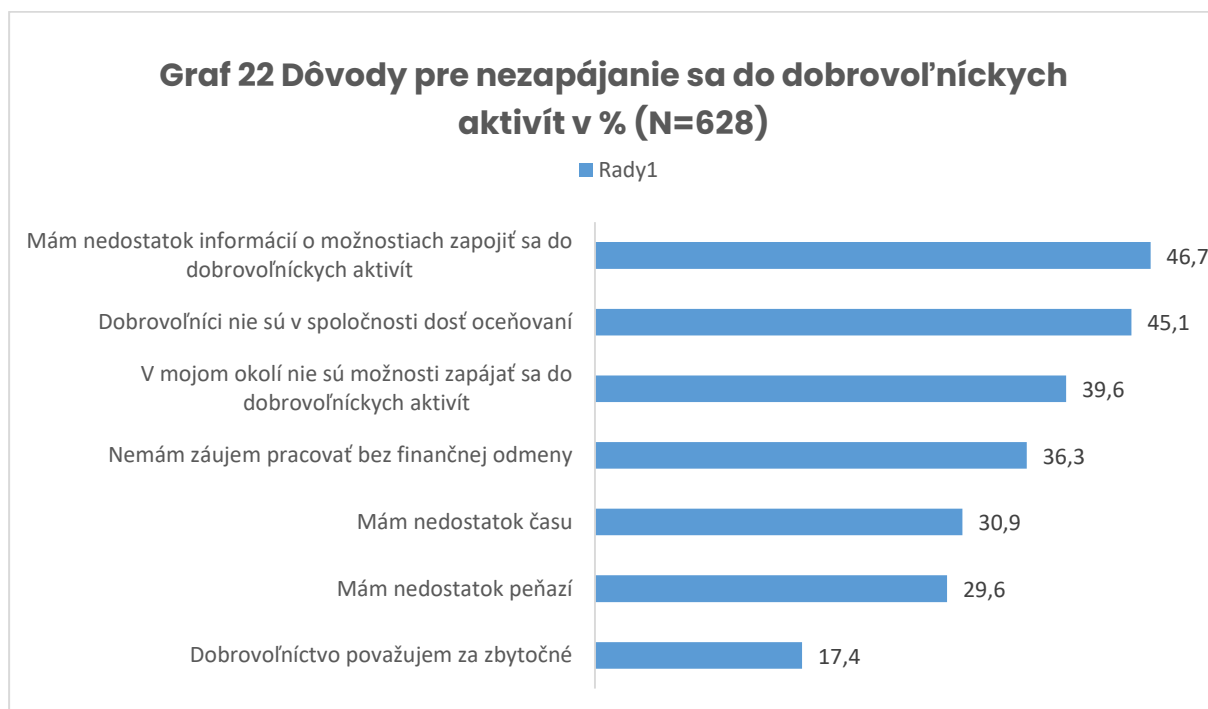
¹⁰ Pozri Kriglerová, E.G., Chudžíková, A.H., Kaldečíková, J. (2017), *Kvalitatívny výskum hodnôt na Slovensku*, Bratislava, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, dostupné na <https://bit.ly/315Wgma>

(47,5%), práca so zvieratami (46,4%), environmentálne aktivity (42,2%), práca s deťmi a mládežou (39,1%), sociálne aktivity (38%), náboženské aktivity (30,1%).

Vzdelávacích a zdravotníckych aktivít sa zúčastňovalo po 13,7% z tých, ktorí uviedli, že sa do dobrovoľníckych aktivít zapájajú.

Nezapájajú sa, pretože nemajú dostatok informácií, príležitostí a necítia by sa ocenení

V prípade mladých ľudí, ktorí sa nezapájajú do žiadnych dobrovoľníckych aktivít, nás zaujímali aj dôvody, pre ktoré tomu tak je. Ukázalo sa, že medzi najčastejšie dôvody patrí to, že nemajú dostatok informácií o možnostiach zapájať sa vo svojom okolí a že majú pocit, že by ich spoločnosť neocenovala. Ďalším častým dôvodom bol aj nedostatok možností zapájať sa v ich okolí (pozri viac v Grafe 22).



Nedostatok informácií ako dôvod nezapájania sa výrazne najčastejšie uvádzali študenti stredných odborných škôl (49,8%) a najmenej často študenti iných typov stredných škôl (10,8%). Taktiež ho výrazne častejšie uvádzali mladí ľudia z Košického a Prešovského kraja. Socio-ekonomické dôvody či bydlisko v meste/na dedine neboli v tejto súvislosti významným faktorom.

Nedostatok ocenenia pre dobrovoľníkov ako dôvod nezapájania výrazne častejšie uvádzali respondenti z Košického kraja (56,8%) a tiež mladí ľudia z horších socio-ekonomických pomerov (53,4% mladých ľudí zo zle zabezpečených domácností v porovnaní s 22,7% z veľmi dobre zabezpečených).

Nedostatok možností zapájať sa do dobrovoľníckych aktivít vo svojom okolí ako dôvod výrazne častejšie uvádzali respondenti, ktorí bývali na dedine (50,4% vs. 23% tých, ktorí bývali vo veľkom meste) a tí, ktorí pochádzali z Nitrianskeho kraja (53,5%). Z hľadiska kraja tento dôvod najmenej často uvádzali mladí ľudia z Bratislavského kraja (20,3%).

ZÁVER

Hlas mladých v spoločnosti

Hlas mladých v slovenskej spoločnosti stále podceňujeme. Len tretina stredoškolákov si myslí, že sú mladí ľudia v spoločnosti dostatočne vypočutí. **Až 80% z nich je presvedčených, že dospelí ich považujú za nezrelých na rozhodovanie.** Sami sa však zrelými na rozhodovanie cítia a deväť z desiatich z nich si myslí, že by ich spoločnosť mala viac počúvať, lebo hlas mladých je dôležitý.

V skutočnosti sú však do rozhodovania zapájaní málo. Najčastejšie je to v rodinách, kde rodičia aspoň v istej forme s deťmi konzultujú svoje rozhodnutia, **len 6% mladých povedalo, že rodičia robia všetky rozhodnutia za nich.**

Inak je to už **v školách.** Tam sú mladí zapájaní len do menej dôležitých rozhodnutí (ako napríklad o školských výletoch či plesoch). Čím dôležitejšie rozhodnutia na pôde školy prebiehajú (pravidlá či obsah vzdelávania), tým sú mladí ľudia zapájaní menej.

Na úrovni **komunity** je miera zapájania mladých tiež pomerne nízka. Polovica stredoškolákov uviedla, že vedia o rôznych rozhodnutiach, ktoré sa dejú na úrovni ich lokálnej komunity, ale nikto sa nepýtal na ich názor. Čo sa týka občianskej angažovanosti, mladí ľudia sa skôr zapájajú do aktivít, ktoré organizujú iní, než by sami aktívne presadzovali zmeny. Pätina z nich za posledné dva roky podpísala petíciu, tretina sa zapojila do charitatívnej zbierky a 23,5% uviedlo, že pracovali ako dobrovoľníci.

Vnímanie súčasného sveta a situácie mladých v ňom

Ukazuje sa, že mladí ľudia si veľmi dobre uvedomujú rýchlosť zmien a tlak, ktorý z toho vyplýva. Až 80% z nich si myslí, že je dnes pre mladých veľmi ťažké prispôbiť sa rýchlo meniacemu svetu. Premieta sa to aj do celkovo pocítovaného šťastia, keďže tí, ktorí sa v súčasnosti cítia skôr nešťastní tento tlak pocítovali výrazne častejšie ako tí, ktorí uvádzali, že sa cítia šťastne. Za veľmi páľčivú tému považujú mladí ľudia aj **klimatické zmeny** - až 70% respondentov ich považuje za vážny problém do budúcnosti.

Sociálne siete a ich vplyv na život mladých

Stredoškoláci trávajú online pomerne veľa času. **Až tretina z nich trávi na sociálnych sieťach viac ako šesť hodín denne.** Viac ako hodinu denne je to až 92% mladých. Zaujímavé je, že občiansky aktívni mladí ľudia trávajú na sociálnych sieťach menej času.

90% z nich si myslí, že sú sociálne siete dobrým nástrojom, ako udržiavať vzťahy s kamarátmi. To na nich vytvára však aj určitý tlak, pretože takmer 70% z nich si myslí, že ak by na sociálnych sieťach neboli, nezapadnú medzi ostatných. Takmer štyridsiatim percentám spôsobujú sociálne siete niekedy úzkosť.

Dopady pandémie na stredoškolákov

Počas pandémie malo na stredoškolákov najhorší dopad to, že sa nemohli stretávať so svojimi kamarátmi a rovesníkmi. Nedostatok sociálneho kontaktu tak môžeme vnímať ako najväčší problém pandémie, avšak aj téma nedostatočnej kvality vzdelávania sa ukázala byť dôležitou.

Pätinu stredoškólkov pandémie obrala o možnosť kvalítne sa vzdelávať a považovali to za najviac negatívny dopad súčasnej situácie. Na druhej strane pozitívne stredoškólcí vnímali, že mohli spomaliť životné tempo (21,9%) a naučili sa byť samostatnejšími.

Obavy v súvislosti s pandemiou sa najviac spájajú so strachom o zdravie blízkych, až 60% uviedlo, že niekto z ich blízkych ochorí na COVID. Druhou najčastejšou obavou bolo to, že sa im nepodarí dobehnúť učivo (43,5%). Títo stredoškólcí sa zároveň obávajú o svoju budúcnosť a uplatnenie na trhu práce. Títo mladí prejavujú aj väčšiu nespokojnosť so svojim súčasným životom a častejšie uvádzajú, že sa momentálne cítia nešťastní.

Vzdelávací systém

Mladí ľudia nie sú úplne kritickí voči vzdelávaciemu systému, ale 60% z nich v ňom vidí mnohé rezervy, ktoré by bolo treba do budúcnosti riešiť. Len necelých 10% považuje za skutočne kvalitný aj v porovnaní s krajinami západnej Európy. Tí stredoškólcí, ktorí bývajú zapájaní do rozhodovania na úrovni škôl, vnímajú vzdelávací systém ako kvalitnejší v porovnaní s tými, o ktorých názory sa učitelia nezaujímajú. Kvalitu vzdelávania hodnotia aj na základe toho, ako ich škola pripravila na trh práce. Až 72% z tých, ktorí hodnotia vzdelávací systém pozitívne si myslia, že ich škola dobre pripravila na trh práce.

Vzdelávanie na Slovensku by od stredoškólkov dostalo lepšiu trojku. Najlepšie v hodnotení dopadla kvalita učiteľov (2,63) a najhoršie to, ako škola pripravuje mladých na život v 21.storočí (3,04). Učiteľov najlepšie hodnotia stredoškólcí, ktorí bývajú zapájaní do rozhodovania a tí, ktorí majú pocit, že ich škola dobre pripravila na trh práce.

Neformálne vzdelávacie aktivity

Okrem formálneho vzdelávania sa mladí ľudia zapájajú najmä do športových aktivít a krúžkov v škole či mimo nej. Aktivity športových klubov využíva viac ako 36% stredoškólkov, na krúžky chodí približne tretina z nich.

Aktivity mládežníckych organizácií, centier voľného času či klubovní pre mladých zhodne využíva približne 13% z nich. Najčastejšie tieto aktivity využívajú študenti gymnázií a tí, ktorí sú zároveň občiansky aktívnejší. Väčšina z nich plánuje pokračovať v štúdiu na vysokej škole. Ukazuje sa teda, že zapájanie do mimoškolských aktivít má jasnú súvislosť aj s občianskou angažovanosťou.

Od aktivít rôznych typov organizácií mladí ľudia skôr očakávajú možnosť tráviť čas s rovesníkmi (53%), venovať sa svojim záľubám a koníčkom (48,3%) a naučiť sa praktické veci do života (36,2%).

Plány mladých ľudí do budúcnosti

Polovica mladých ľudí plánovala po skončení strednej školy pokračovať v štúdiu na vysokej škole. Najviac sa to týkalo študentov gymnázií a iných typov stredných škôl (konzervatórií, športových škôl a pod.). Na vysoké školy však plánujú ísť najmä mladí ľudia z finančne zabezpečených domácností. Čím lepšie finančne zabezpečená domácnosť, tým častejšie mladí ľudia plánovali pokračovať v štúdiu na vysokej škole. V prípade rodín s nízkym socio-ekonomickým statusom je podpora dieťaťa na vysokej škole vážnym problémom, čo však znamená, že títo mladí ľudia strácajú šancu na sociálnu mobilitu.

Pri uvažovaní o svojej budúcnosti sa polovica (50,5%) mladých ľudí s niekým radí, najčastejšie s rodičmi (až 85% tých, ktorí s niekým o svojej budúcnosti hovoria). S profesionálnymi poradcami hovorilo len 13,5% mladých ľudí.

Úloha profesionálnych poradcov môže byť kľúčová aj pri zmiernení obáv z budúcnosti. Ukázalo sa totiž, že takmer polovica (47,9%) mladých ľudí pociťuje zo svojej budúcej pracovnej situácie neistotu (zmiešané pocity) a ďalších 13% pociťuje obavy. Navyše, mladí ľudia z domácností s nízkym socio-ekonomickým statusom v oveľa väčšej miere zažívali obavy, než mladí ľudia z dobre finančne zabezpečených domácností.

Obavy s budúcej pracovnej situácie súvisia aj s tým, ako mladí ľudia vnímajú vzdelávací systém. Polovica (50,2%) mladých ľudí má pochybnosti o tom, že ich vzdelávací systém pripravil na uplatnenie sa na trhu práce. Tí, ktorí mali pocit, že ich škola pripravila dobre, sa v oveľa väčšej miere na svoju budúcu prácu tešili, verili, že sa dobre uplatnia a nepociťovali obavy. Podobne to platilo aj pri vzťahu medzi hodnotením rôznych aspektov vzdelávacieho systému (ako napr. príprava na život v 21. storočí, príprava mladých ľudí na trh práce a pod.). Ukazuje sa teda, že vzdelávací systém nedostatočne rýchlo reaguje na meniaci sa svet a potreby mladých ľudí pri prestupe na trh práce.

Pri plánovaní svojej budúcnosti až 63,7% vyjadrilo pochybnosti o tom, že si nájdu dobrú prácu v mieste svojho bydliska. Sťahovanie za prácou teda považovali za nevyhnutný krok v blízkej budúcnosti. To sa netýkalo mladých ľudí z veľkých miest.

Spokojnosť so životom

Prebiehajúca pandémia a s ňou súvisiace opatrenia majú dopady aj na psychické prežívanie, pocity šťastia a spokojnosť so životom. Na začiatku roka 2021 mladí ľudia vykazovali priemernú spokojnosť so životom (6,78) s miernym príklonom k úplnej spokojnosti. Rozdiely sme však identifikovali medzi mladými ľuďmi podľa ich socio-ekonomického zázemia – čím horšie socio-ekonomické zázemie, tým nižšia spokojnosť so životom.

Taktiež polovica mladých ľudí sa cítila primerane – ani zvlášť šťastne, ani zvlášť nešťastne. Pozitívnym zistením však bolo, že absolútna väčšina mladých ľudí dokázala uviesť zdroje podpory pre prípady, že by sa cítili veľmi nešťastne. Najčastejšie išlo o rodinu, priateľov, či inú blízku osobu. Odborníkov uviedol len veľmi malý počet respondentov (3,6%).

Sociálne vylúčenie – osobné skúsenosti a vnímanie témy

Absolútna väčšina mladých ľudí v našom výskume uviedla, že majú pocit, že medzi svojich rovesníkov zapadajú a môžu byť medzi nimi sami/y sebou (74,5%). Pociťovanie vylúčenia uviedli len 2,1% respondentov. Medzi nimi sa však ukázalo, že takmer tretina ani nepozná dôvod, pre ktorý ich rovesníci odmietajú (27,9%). Zo známych dôvodov odmietania bol najčastejší nízky socio-ekonomický status (16,6%).

Názory na príčiny sociálneho vylúčenia boli pomerne vyrovnané – 46,7% si myslelo, že niektoré skupiny sú na okraji spoločnosti preto, že čelia mnohým bariéram a prekážkam, za ktoré sami nemôžu. Tento názor sa oveľa častejšie vyskytoval u mladých ľudí z horšie zabezpečených až chudobných domácností. Na druhej strane bolo 42,2% respondentov, ktorí vyjadrili názor, že tieto skupiny sú na okraji spoločnosti preto, že im chýba snaha, aby sa do spoločnosti začlenili. Na jednej strane vnímame pozitívne, že takmer polovica mladých ľudí vníma

štrukturálne nerovnosti, ktoré v spoločnosti existujú a ktoré mnohým skupinám bránia stať sa plnohodnotnými a akceptovanými členmi spoločnosti. Na druhej strane máme za to, že časť mladých ľudí, ktorí zodpovednosť za sociálne vylúčenie pripisujú práve samotným skupinám, ktoré sa vo vylúčení ocitajú, je stále príliš veľká. Pri otázke na riešenie sociálneho vylúčenia sa 37,2% mladých ľudí priklonilo k možnosti, že tí, ktorí sú vylúčení, by sa mali viac snažiť začleniť sa. To je pomerne vysoký podiel. Avšak 40,6% uviedlo, že väčšiu zodpovednosť by mal prebrať štát, ale aj ostatní ľudia (16,7%) a ľudia na okraji spoločnosti by mali dostať viac pomoci, aby sa začlenili. K väčšiemu zaangažovaniu štátu pri pomoci vylúčeným skupinám sa prikláňali najmä mladí ľudia zo zle finančne zabezpečených až chudobných domácností. Práve mladí ľudia z takýchto pomerov pravdepodobne na základe vlastnej skúsenosti rozumejú, že sociálne vylúčenie či sociálne znevýhodnenie nie je otázkou voľby či dôsledkom individuálneho zlyhania. Naopak, mladí ľudia z veľmi dobre zabezpečených domácností sa v oveľa vyššej miere prikláňali k väčšiemu zaangažovaniu ostatných ľudí pri pomoci vylúčeným skupinám. V tomto type domácností je zrejme vďaka dobrému socio-ekonomickému zázemiu častejšie prispievanie na dobročinnosť a pod. Ukázalo sa tiež, že mladí ľudia, ktorí sa cítili odmietaní svojimi rovesníkmi sa výrazne častejšie prikláňali k názoru, že ostatní ľudia by mali ľuďom na okraji viac pomáhať, aby sa začlenili. Vlastná skúsenosť vylúčenia teda do istej miery ovplyvňuje aj nazerania na to, kto má byť zodpovedný za riešenie sociálneho vylúčenia niektorých skupín.

Dobrovoľníctvo

Výskum ukázal, že absolútna väčšina mladých ľudí považuje dobrovoľníctvo za dôležité (83,7%). Avšak 30,3% respondentov si zároveň myslelo, že aj keď je dôležité, nemá zmysel sa mu venovať, pretože to spoločnosť neocení. Napriek tomuto pozitívnemu vnímaniu sa však mladí ľudia do dobrovoľníckych aktivít zapájajú veľmi málo – 62,2% sa nezapájalo vôbec, 33,8% len občas a 3,8% často. Aj v tejto oblasti je významným faktorom socio-ekonomické zázemie mladých ľudí – čím lepšie, tým viac sa zapájajú do dobrovoľníckych aktivít.

Najčastejším motívom pre zapájanie sa do dobrovoľníckych aktivít bola pomoc iným (46,4% tých, ktorí uviedli, že sa zapájajú), získavanie nových zručností (23,7%) a zlepšovanie okolieho sveta (21,9%).

Najčastejším dôvodom pre nezapájanie sa do dobrovoľníckych aktivít bol nedostatok informácií o možnostiach zapojiť sa, nedostatok ocenenia dobrovoľníkov v spoločnosti, nedostatočné možnosti zapojiť sa v mieste bydliska. Pomerne častým dôvodom však bol aj nezáujem pracovať bez finančnej odmeny (36,3%), nedostatok času (30,9%) či nedostatok peňazí (29,6%).

ODPORÚČANIA

- **Vytvárať efektívne mechanizmy na aktívne zapájanie mladých do rozhodovania na rôznych úrovniach.** Mladí ľudia cítia, že nemajú dostatočný hlas v spoločnosti a cítia sa prehladaní. V školách by mali byť zapájaní aj do dôležitejších rozhodnutí, napríklad do tvorby pravidiel fungovania v škole a foriem vzdelávania. Tí mladí, ktorí sú v školách do rozhodovania zapájaní, hodnotia vzdelávací systém ako kvalitnejší a pozitívnejšie hodnotia aj svojich učiteľov.
- **Na komunitnej úrovni** je potrebné komunikovať s mladými tak, aby sa zaujímali o verejný priestor a používať metódy zapájania, ktoré reagujú na ich potreby a záujmy. Polovica mladých ľudí vie o rozhodnutiach na lokálnej úrovni, avšak nikto sa ich na názor nepýta. 40% o takéto aktivity nemá záujem – práve týchto mladých ľudí je potrebné zapájať zaujímavými a vhodne zvolenými aktivitami.
- **Je potrebné venovať pozornosť aj globálnym témam, ktoré majú vplyv aj na mladých ľudí** – absolútna väčšina mladých cíti tlak na to, aby sa prispôbovali súčasným rýchlym zmenám, mnohí z nich pociťujú aj klimatickú úzkosť. Sú to témy, ktoré budú celoeurópsky rezonovať v budúcnosti – je dôležité o nich diskutovať a hľadať spoločné riešenia aj so slovenskými stredoškólakmi.
- **Sociálne siete sú dobrým radcom, ale zlým pánom** – mnohí mladí pociťujú úzkosť zo sociálnych sietí a majú pocit, že nezapadnú do kolektívu, ak na nich nebudú. Občianska aktivita je podľa výskumu dobrým preventívnym mechanizmom proti týmto javom, je preto potrebné hľadať adekvátnu rovnováhu medzi online a offline aktivitami mladých ľudí.
- **Po návrate mladých ľudí do škôl** je potrebné venovať pozornosť aj obavám, ktoré majú v súvislosti so vzdelávaním či inými aspektmi (zdravotný stav blízkych, finančné problémy rodín). Pandémia môže mať dlhodobu dopadu aj na mentálnu pohodu, či well-being mladých a týmto aspektom je nevyhnutné sa venovať.
- **Vzdelávací systém by mal viac reagovať na potreby mladých ľudí** – mnohí si myslia, že ich škola nepripravuje na život v 21. storočí, neučí ich empatii či riešeniu konfliktov. To sú aspekty vzdelávania, ktorým sa nevenuje dostatočná pozornosť a stredoškóláci ich považujú za dôležité.
- **Aktivity popri formálnom vzdelávaní sú** pre mladých pomerne dostupné, nie vždy však ponúkajú zaujímavý program, ktorý by ich lákal. Avšak stredoškóláci, ktorí navštevujú centrá voľného času, aktivity mládežníckych organizácií a podobne, sú obvykle aj občiansky aktívnejší, zapájajú sa do rôznych dobrovoľníckych aktivít a podobne – preto je potrebné podporovať a rozširovať ponuky činnosti týchto inštitúcií, aby ich mohli využívať čo najviac mladých ľudí.
- **Vytvorenie schémy dostupnej finančnej a sociálnej podpory pre mladých ľudí** z domácností s nízkym socio-ekonomickým statusom, ktorá by im umožňovala pokračovať v štúdiu na vysokej škole.
- Preskúmať **dostupnosť a kvalitu poskytovaného poradenstva zo strany profesionálnych poradcov.** V prípade zistenia ich nedostatku, by bolo vhodné zabezpečiť **sprístupnenie ich služieb čo najširším skupinám mladých ľudí**, vrátane

tých z marginalizovaných skupín a sociálne znevýhodneného prostredia. Práve profesionálni poradcovia/poradkyne môžu byť dôležitým aktérom podpory, ktorí môžu motivovať a nasmerovať mladých ľudí aj na štúdium na vysokej škole, hoci o ňom pôvodne neuvažovali (napríklad z dôvodu nedostatočných finančných prostriedkov).

- Pri **plánovaní schém podpory zamestnanosti mladých ľudí zohľadňovať ich potreby a očakávania od vzdelávacieho systému**. Na základe toho navrhovať opatrenia v rámci vzdelávacieho systému, ktoré by pomohli sflexibilniť vzdelávanie, urobiť ho viac otvoreným a schopným promptne reagovať na rýchlo sa meniaci svet a potreby mladých ľudí v súvislosti s prestupom na trh práce.
- Realizovať citlivé **vzdelávanie a výchovu k porozumeniu štrukturálnych príčin sociálneho vylúčenia**, posilňovať empatiu, približovať a sprostredkovať skúsenosti a perspektívy tých, ktorí skutočne žijú na okraji spoločnosti (napr. cez živé knižnice), podporovať a rozvíjať porozumenie štrukturálnym príčinám sociálneho vylúčenia a úlohe štátu v riešení tohto problému.
- **Zvyšovať informovanosť o prínosoch dobrovoľníctva na celospoločenskej, komunitnej aj individuálnej úrovni**, sprostredkovanie **informácií o možnostiach zapojiť sa do dobrovoľníckych aktivít** (alebo o možnostiach ich aj organizovať) v mieste bydliska v rámci formálneho aj neformálneho vzdelávania, **oceňovanie** mladých dobrovoľníkov na komunitnej/lokálnej úrovni.

Čo si myslia mladí?

Analýza dotazníkového prieskumu medzi stredoškólákmi

Autorky

Elena Gallo Kriglerová | Centrum pre výskum etnicity a kultúry

Alena Holka Chudžíková | Centrum pre výskum etnicity a kultúry

Štatistické spracovanie dát

Peter Teličák | Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, Ústav experimentálnej psychológie

Zber dát

Agentúra FOCUS

Zodpovední pracovníci

Peter Lenčo | IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže

Izabela Lara Kurtek | IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže

Grafická úprava

Monika Rybárová

© IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, Bratislava, www.iuventa.sk, 2021

1. vydanie

ISBN: 978-80-8072-194-7



MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY



Slovenský inštitút mládeže

IUVENTA